

קריאה למיצוע הכנסה לכלל הנישומים

לימור ריזה*

הוראה של מיצוע הכנסה מופיעה באופן נקודתי בכמה שיטות משפט, אך זרה לדין הישראלי, וחבל. בשיטות משפט אנגלו-אמריקניות ואחרות קיימות כיום רק כמה הוראות מיצוע פרטניות ומסויגות המתייחסות לקבוצה של נישומים, אך אין הוראת מיצוע כללית המוצעת לכלל הנישומים. מאמר זה קורא למחוקק לאמץ לחקיקת מס הכנסה הוראה הממצעת את ההכנסה של הנישומים בתקופה קצרה, הפתוחה לכולם, שיש בכוחה למתן את השרירותיות הטבועה בשנת המס. עד כה העניק המחוקק רק מענה נקודתי לבעיה זו בשורה של חריגים, המבוזרים בחקיקה. שיטה קזואיסטית כזו אינה יכולה לתת פתרון מיטבי לכל התרחישים, שבהם החינה סביב שנת המס אינה מובילה בזמן אמת לשומת אמת.

המאמר מנתח את היתרונות הגלומים במיצוע הכנסה דרך הפריזמה של שני פסקי דין לא טריוויאליים שנעדרים לכאורה מכנה משפטי משותף: האחד הוא פסק דין עקרוני שדן בקיזוז הפסדים; והאחר עוסק בניכוי הוצאות מימון. עם זאת, המאמר מצביע על קו הדמיון בין פסקי הדין, שבגינם התחבטו בתי המשפט בשאלות המשפטיות, והוא ההיצמדות הדוגמטית לשנת המס, שעלולה להוביל לפגיעה בשוויון. בלא מיצוע אי אפשר להשיג אלא שוויון אקראי ולכאורי שנמדד על פני תקופה שרירותית של שנה. הוראה בדבר מיצוע ההכנסה מגמישה את התקופה שבה חבות המס נמדדת, וממתנת את השרירותיות הגלומה בעמידתה של כל שנת מס בפני עצמה. הוראת מיצוע כאמור הייתה עשויה להוביל לתוצאה אחרת בפסקי הדין, ולמנוע את התחבטותם של בתי המשפט בשאלה אם תוצאת פסק הדין משיגה מס אמת אם לאו. באמצעות ניתוח פסקי הדין, המאמר מצביע על המאפיינים החיוניים של הוראת מיצוע אוטומטית לכלל הנישומים, שכיום נעדרת מהחוק המקומי (כמו גם מהזר).

* מרצה בכירה, הפקולטה למשפטים, הקריה האקדמית אונו.

פתח דבר

פרק א : מיצוע – הצגתו והצדקותיו

1. מיצוע הכנסה ו"שנת מס"
2. מיצוע לעומת פריסה
3. עקרון השוויון לעומת עקרון היעילות
4. שיטות מיצוע

פרק ב : מיצוע הכנסה במשפט המשווה

פרק ג : מיצוע הכנסה נקודתי במשפט הישראלי

1. העדר הוראה מפורשת למיצוע הכנסה בדין הישראלי
2. חריגים ל"שנת מס" בדין הישראלי

פרק ד : מיצוע הכנסה מוצע על רקע פרשת ארקין ופרשת דמארי והירשזון

1. פרשת ארקין ופרשת דמארי והירשזון עם ובלי מיצוע הכנסה
2. האידיאליזציה של מיצוע הכנסה

(א) כללי

(ב) אורך התקופה למיצוע

(ג) מיצוע לכלל הנישומים

(ד) מנגנון מיצוע אוטומטי

(ה) סיכום היסודות הבסיסיים של שיטות המיצוע ומילת סיכום

סוף דבר

פתח דבר

מה המשותף לשאלה של קיזוז הפסדים לאחור ולשאלת ההכרה בהוצאות מימון ריבית ביחס להכנסות מדיווינדנד ומרווח הון. לכאורה, אין מכנה משותף בין השאלה הראשונה לשאלה השנייה: הראשונה עוסקת בסוגיה של קיזוז הפסדים, ואילו השנייה – בהכרה בהוצאות מימון; הראשונה מוסדרת בסעיף 28 לפקודת מס הכנסה,¹ ואילו השנייה – בסעיף 17 לפקודה. מאמר זה מצביע על הבעיה המרכזית העולה משתי השאלות, שלכאורה שונות בתכלית זו מזו, והיא ההיצמדות הדוגמטית לשנת המס. הפתרון המשותף שתיהן היה עשוי להיות אימוץ מנגנון של מיצוע הכנסה. מיצוע הכנסה, כשמו כן הוא, מחשב הכנסה ממוצעת של הנישום על פני כמה שנים, ואינו נכרך סביב שנת מס אחת ויחידה, וכל זאת במטרה לחתור לגביית מס אמת.²

1 פקודת מס הכנסה [נוסח חדש] (להלן: פקודת מס הכנסה או הפקודה).

2 "מס אמת", לפי רשות המיסים, הוא "מס המחושב בהתאם לכללים שנקבעו בחוקי המס השונים... פרי של דיווח אמת מלא שלם ומדויק". ההשלכות של תשלום מס אמת, לפי רשות המיסים, הן עשיות "צדק עם כלל האוכלוסייה". ראו "מאגר מונחים" **רשות המסים בישראל** www.gov.il/he/

מיצוע הכנסה זר לדיני המס הישראליים (ולרבים מהדינים הזרים), ולא זכה בתהודה בדין הישראלי, אף שיש בכוחו להשיג שוויון ולייתר לא מעט דיונים מסורבלים ויקרים המגיעים לפתחו של בית המשפט. המטרה במאמר זה היא להעלות על סדר היום הציבורי את סוגיית מיצוע הכנסה, בתקווה להשרישו בדיני המס המקומיים. המאמר קורא לאמץ מנגנון של מיצוע כדי למתן את השרירותיות הגלומה בהיצמדות לשנת המס, ומציע כמה מאפיינים חשובים שיש להנהיג בשיטה כזו.

דרך קלה ופשוטה להבהיר את חשיבות המיצוע היא הצגת מקרה קלסי של פגיעה במי שיכולתו הכלכלית נמוכה. למשל, אדם בעל הכנסה חודשית קבועה ונמוכה בשנה א נדרש לשלם מס בהתאם לשיעור המס השולי של מדרגת המס הראשונה, אולם בשנה העוקבת הכנסתו היא אפס, ובהתאם גם חבות המס שלו. תרחיש זה אינו מנותק מן המציאות, וניתן להצביע על נסיבות שונות שבגינן אדם יישאר בלא הכנסה שנה קלנדרית תמימה. אילו חולקה הכנסתו הכוללת בשנתיים הללו שווה בשווה בין כל החודשים, היא הייתה נושקת לשכר מינימום, וסביר להניח שאותו אדם לא היה נדרש לשלם מיסים כלל בשתי השנים הנדונות.³ אם נשווה בין שני התרחישים, אזי במקרה הראשון הוא ממוסה, ואילו במקרה השני חבות המס שלו היא אפס, וזאת אף שסך הכנסתו לאורך השנתיים זהה בשני המקרים.

אולם המאמר מבקש להתמקד דווקא במקרים נפתלים יותר מהדוגמה לעיל. חשיבות המיצוע במאמר נבחנת דרך הפריזמה של שני פסקי דין: האחד הוא פסק דין עקרוני בדיני מיסים – פרשת **דמארי והירשזון**⁴ – אשר העסיק רבות את קהילת המשפטנים בשאלה של קיוזו הפסדים, עד שהוכרע בדיון נוסף בספטמבר 2017;⁵ והאחר, שנתקלתי בו באחרונה, הוא פסק דין **ארקין תקשורת בע"מ**,⁶ העוסק בניכוי הוצאות על פני שנים ומצביע על חשיבות המיצוע להשגת מס אמת גם בהקשר של גופים מסחריים גדולים. הצורך במיצוע לגבי בעלי הכנסות נמוכות הוא מובן מאליו, כפי שהומחש בקצרה לעיל ואף ינותח בהמשך, אולם הוא עקרוני להשגת שוויון לכלל הנישומים, ובכלל זה גם

Departments/General/taxes-glossary. כנגד זה ראו רפעתא עזאם "פרשנות דיני המיסים: מס-אמת וזכויות האדם בפסיקת בית-המשפט העליון" **משפט ועסקים** יח 401 (2014), המגדיר "מס אמת" כמס "שעומד בכל תכליתיו של המס – הכלליות, הייחודיות והספציפיות – וכן בכמה אמות-מידה נורמטיביות, כגון צדק, יעילות ופשטות מנהלית" (שם, בעמ' 409). עזאם טוען כי לאחר חקיקתם של חוקי היסוד, גביית מס אמת היא בחזקת "חובה חוקתית" (שם, בעמ' 410).

3 אומנם שכר מינימום ממוסה, אך בהינתן נקודות זיכוי, ניתן להניח שגובה המס יהיה אפס.

4 ע"א 4157/13 **דמארי נ' פקיד שומה רחובות** (פורסם באר"ש, 3.2.2015) (להלן: פרשת **דמארי והירשזון** או ערעור אזרחי **דמארי והירשזון**); ע"א 4489/13 **הירשזון נ' פקיד שומה כפר סבא** (פורסם באר"ש, 28.8.2013).

5 דנ"א 2308/15 **פקיד השומה רחובות נ' דמארי** (פורסם באר"ש, 12.9.2017) (להלן: דיון נוסף **דמארי והירשזון**).

6 ע"א 1525/17 **ארקין תקשורת בע"מ נ' פקיד שומה למפעלים גדולים** (פורסם באר"ש, 28.5.2018) (להלן: פרשת **ארקין**).

לנישומים בעלי יכולת כלכלית גבוהה.⁷ בלא מיצוע לא נשיג אלא שוויון אקראי ולכאורי שנמדד על פני תקופה שרירותית של שנה. לפיכך המאמר מבקש להציג את המיצוע לשיח המיסויי הישראלי דווקא דרך שאלות עקרוניות הנוגעות בסוגיות מיסוייות שורשיות – קיזוז הפסדים וניכוי הוצאות שוטפות – ודווקא דרך מקרים שהדעת נותנת כי האדם מהרחוב לא ייטה בהכרח לטובת הנישומים.

מבנה המאמר הוא כדלקמן: פרק א יציג בקצרה את התשתית הנורמטיבית לאימוץ מנגנון של מיצוע בדיני המס, להבדיל מחישוב המס על בסיס שנת מס. פרק ב יביא דוגמאות נקודתיות – עדכניות והיסטוריות – של הוראות מיצוע במשפט המשווה. נקדים ונאמר כי בשיטות המשפט האנגלו־אמריקניות אין כיום הוראות מיצוע כלליות, אלא רק הוראות פרטניות ספורות למיצוע הכנסות של נישומים בעלי מקצועות מסוימים. הדין המצוי בישראל בנוגע למיצוע יוצג בפרק ג. בפרק זה נביא כמה הוראות חוק ספורדיות הסוטות מחישוב המס על בסיס שנתי. בפרק ד ננתח את השיטה של מיצוע הכנסה תוך היעזרות בשני פסקי הדין האמורים – שנבדלים לכאורה זה מזה בשאלה המשפטית אך שניתוחם המשפטי נובע מאותו מקור, קרי, מההיצמדות לשנת המס – ונצביע על כמה מאפיינים הנחוצים ליישום הוראת מיצוע ראויה. נחתום את הדיון בסוף דבר.

פרק א: מיצוע – הצגתו והצדקותיו

1. מיצוע הכנסה ו"שנת מס"

מקובל לראות שנה – הן בדין הישראלי והן בדין הזר – כתקופת המס הרלוונטית לחישוב הכנסה. מיצוע הכנסה (income averaging) מחשב את ההכנסה הממוצעת על פני כמה שנים במקום שנת מס אחת, כדי לשקף נאמנה את חבות המס האמיתית של הנישום.

הארגון לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (OECD) מגדיר שנת מס כתקופה של שנים־עשר חודשים,⁸ ובדין הישראלי שנת מס היא שנה קלנדרית המתחילה באחד

7 להוציא מקרים שבהם ההכנסה החייבת חוצה את מדרגת המס הגבוהה ביותר, שכן במקרים אלה הפרוגרסיביות של המס אינה משנה.

8 "Taxable Year" מוגדר כ- "The period (usually 12 months) during which the tax liability of an individual or entity is calculated" OECD, *Glossary of Tax Terms*, www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm. חבות המס בדין האמריקני מחושבת אף היא על בסיס שנת מס. ראו I.R.C. § 441 (2018). שנת המס יכולה להיות שנה קלנדרית (המתחילה, כמו בישראל, באחד בינואר ומסתיימת בשלושים ואחד בדצמבר) או שנה פיסקלית (תקופה של שנים־עשר חודשים שאינה מסתיימת בשלושים ואחד בדצמבר).

בינואר ונחתמת בשלושים ואחד בדצמבר של אותה שנה⁹ – אלא אם כן נקבעה תקופה אחרת מיוחדת¹⁰ – וחבות המס מוטלת "על הכנסתו החייבת של אדם באותה שנה"¹¹. גם החקיקה המנדטורית, שקדמה לחקיקה הישראלית, חישבה את המס על פי בסיס קלנדרי¹², אך קבעה כי "שנת הערכה" פירושה תקופת שנים עשר החדשים המתחילה [לא באחד בינואר, אלא] ביום הראשון באפריל, 1941, וכל תקופה של שנים עשר חודש שלאחריה"¹³. בשנת 1947 כונתה "שנת הערכה" "שנת שומה"¹⁴, ובשנת 1955 הוחלפה ההגדרה ל"שנת מס"¹⁵ – הגדרה שאף מקובלת כיום.

למרות חישוב ההכנסה על בסיס שנה קלנדרי המתחילה ומסתיימת ביום המנוי בחוק, הכיר המחוקק המנדטורי בכך שלעיתים יש לסטות משנת הערכה המתחילה באחד באפריל. עם זאת, גם שנת הערכה האחרת נמדדה על ידי המחוקק המנדטורי על בסיס שנתי, גם אם השנה הקלנדרי לא החלה באחד באפריל, וכל זאת באופן "שיהא צודק והוגן לדעת פקיד הערכה"¹⁶ (או בצורה "צודקת ומסתברת לדעתו של פקיד השומה", כנוסח הפקודה משנת 1947).¹⁷

עיון בהוראות הפקודה מלמד כי דיני המס הישראליים, בדומה לדינים רבים אחרים, אימצו את חישוב חבות המס על בסיס שנתי. חישוב ההוצאות נעשה גם הוא בעיקרון על

9 ס' 1 לפקודת מס הכנסה מורה כי "שנת מס" – תקופה של שנים עשר חדשים רצופים, שתחילתה ב-1 בינואר, ואם נקבעה תקופת שומה מיוחדת – תקופת השומה שנקבעה כאמור."

10 ס' 7 לפקודה, שכותרתו "תקופת שומה מיוחדת".

11 ס' 6 לפקודה, שכותרתו "שנת מס".

12 ס' 6 לפקודת מס הכנסה, 1941, ע"ר תוס' 1, 41 (להלן: פקודת מס הכנסה 1941), שכותרתו "יסוד הערכה" ולפיו "מס יוטל וייגבה בעד כל שנת הערכה מן ההכנסה החייבת במס של כל אדם בשנה שקדמה לשנת הערכה". בשנת 1947 שונה סעיף זה וכונה "יסוד השומה" ולפיו "מס בגין כל שנת שומה... יחוייב על, יורם וייגבה מן, ההכנסה, העשויה להיות מתחייבת במס, של כל אדם בשנה הקודמת בסמוך לשנת השומה, אף על-פי שמקור ההכנסה עשוי היה להיפסק לפני שנת שומה או בהמשכה". ס' 6 לפקודת מס הכנסה, 1947, ע"ר תוס' 1, 77 (להלן: פקודת מס הכנסה 1947). כיום ס' 6 מכונה "שנת מס".

13 ס' 2 לפקודת מס הכנסה 1941, שכותרתו "הגדרות" (התוספת שלי).

14 ס' 2 לפקודת מס הכנסה 1947.

15 ס' 3(2) לחוק לתיקון פקודת מס הכנסה, התשט"ו-1955, ס"ח 58, ולפיו "שנת מס" – תקופת שנים עשר חודש המתחילה ביום 1 באפריל 1954 וכל תקופת שנים עשר חודש שלאחריה".

16 ס' 7 לפקודת מס הכנסה 1941, שכותרתו "תקופות הערכה מיוחדות", שהורה כך: "כל אימת שנוכח פקיד הערכה כי איזה אדם נוהג לסגור את חשבונות מסחרו או עסקו באיזה יום זולת היום האחרון שלפני כל שנת הערכה, רשאי פקיד הערכה להרשות כי הרוחים של אותו מסחר או עסק יחושבו לצורך הפקודה הזאת על יסוד ההכנסה של השנה שנסתיימה באותו יום בשנה הקודמת לשנת הערכה אשר בו היו נוהגין בדרך כלל לסגור את חשבונות העסק או המסחר הנ"ל: בתנאי כי כשניתנה רשות לגבי איזו שנת הערכה, יוטל וייגבה המס לכל שנה שלאחריה על יסוד הרוחים לשנה תמימה המסתיימת באותו תאריך בשנה הקודמת לשנת הערכה בהתחשב עם כל תקון שיהא צודק והוגן לדעת פקיד הערכה".

17 ס' 7 לפקודת מס הכנסה 1947.

בסיס שנתי, והחוק מתיר לנכות הוצאות אשר "יצאו כולן בייצור הכנסתו [של הנישום] בשנת המס".¹⁸ ניתן להצביע על הוראות עקרוניות נוספות בפקודה הנסבות סביב "שנת המס". למשל, הפסדים אמורים להיות מקוזזים ראשית "באותה שנת מס"¹⁹ (ורק אם אי אפשר לקזום באותה שנה, הם מועברים ומקוזזים בשנים הבאות),²⁰ וגם חזקת מרכז החיים נועדה לבדוק את תושבותו של ה"יחיד בשנת המס".²¹ יתרה מזו, נהוג לראות כל שנת מס כשנה אשר עומדת בפני עצמה ואינה מחייבת לשומות בשנים הבאות. כלל זה מורש בפסיקה,²² ובתי המשפט נוהגים לדבוק בו עד היום.²³

2. מיצוע לעומת פריסה

מיצוע הכנסה, להבדיל ממיסוי על בסיס שנה קלנדרית, מחשב את ההכנסה הממוצעת על פני כמה שנים, כדי להשיג גביית מס אמת. נמחיש את הצורך במיצוע הכנסה בעזרת הדוגמה הבאה: נניח ששיעור המס במדרגת המס על הכנסות בין 0 ל-300 ש"ח הוא 10%, ובמדרגה העוקבת – מ-300 ש"ח ועד 600 ש"ח – הוא 20%. עוד נניח שיש שני יחידים – פרט א ופרט ב. לפרט א יש הכנסה חייבת שנתיית קבועה בסכום של 300 ש"ח, ואילו לפרט ב יש הכנסה תנודתית בלתי יציבה, כך שבשנה הראשונה הוא מרוויח 600 ש"ח לצורכי מס ואילו בשנה השנייה אין לו כל הכנסה. ההכנסות של א ו-ב על פני התקופה הנמדדת – שנתיים – זהות. עם זאת, נטל המס על פרטים אלה שונה, הואיל והמס הוא פרוגרסיבי. חבות המס של פרט א היא 30 ש"ח, הן בשנה הראשונה והן בשנה השנייה, כלומר, בסך הכל 60 ש"ח על פני התקופה הנבחנת. לעומתו, פרט ב נדרש לשלם 90 ש"ח בשנה הראשונה ו-0 ש"ח בשנה השנייה, כלומר, בסך הכל 90 ש"ח על פני התקופה. התוצאה היא שאף על פי שהכנסות על פני השנתיים זהות, נטל המס על פרט ב גבוה יותר.

18 רישת ס' 17 לפקודה.

19 ס' 28(א) לפקודה.

20 ראו את הדיון להלן ליד ה"ש 82 ואילך.

21 ס' 1(א)(2) לפקודה.

22 ראו, למשל, את הקביעה בע"א 165/64 **ראש העירייה, חברי המועצה ובני העיר תל-אביב-יפו נ' כהן**, פ"ד יח(3) 302, 305 (1964) "שבענין של מסים וארנונות כל שומה וכל פסק-דין תוקפם לגבי השנה הנדונה בלבד ואין בהם כדי לשמש מעשה-בית-דין בסכסוך על חיובו למס של הנישום באיזו שנה אחרת". ראו גם ע"א 149/68 **הולילנד קורפוריישן נ' מנהל מס רכוש וקרן פיצויים**, פ"ד כב(2) 732, 735 (1968), שם צוין, למשל, כי "לענין מסים כל שנת מס עומדת בפני עצמה"; עמ"ה (מחוזי ת"א) 33/76 **אליהו נ' פקיד השומה כפר-סבא**, פד"א ט(2) 44, 45 (1977), שלפיו "כלל הוא כי כל שנת מס מהווה נושא נפרד לדיון, וע"כ אין שומה לשנת מס אחת חוסמת טענות לגבי שנה אחרת".

23 למשל, בדיון נוסף **דמארי והירשון**, לעיל ה"ש 5, חזר בית המשפט העליון על ההלכה שלפיה "כל תקופת-מס עומדת בפני עצמה ומבוצע עבורה, כאמור, חישוב נפרד", לאחר שהבהיר כי "בשיטה הישראלית הוגדרה תקופת-המס כשנת-מס" (שם, פס' 14 לפסק דינה של הנישיאה נאור).

"מיצוע" ו"פריסה"²⁴ הם מנגנונים דומים לחלוקת הכנסה על פני תקופה, עד כדי כך שבניתוח של רווחי הון הפריסה מתוארת כאח התאום של המיצוע, אך הם אינם מנגנונים זהים.²⁵ מיצוע הוא מנגנון שבו כל ההכנסה מחושבת על פי ממוצע כלשהו. פריסה (proration), לעומת זאת, נעשית במקרים שבהם רווח מסוים נוצר על פני שנים אך מיסויו מתכווץ לשנה אחת ("אפקט הדחיסה"). בדרך כלל מדובר ברווחי הון. הבעיה ברווחי הון היא שהם נוצרים במשך שנים אך המס בגינם מוטל בדרך כלל רק בעת המימוש. במצבים כאלה מייחסים את הרווחים לשנים שבהן הם התהוו.²⁶ הפריסה מניחה שהרווח שנוצר נצבר בחלקים שנתיים שווים במשך תקופה, וכל חלק כזה מצורף להכנסה של הנישום בשנה אחרת וממסה בהתאם לשיעורי המס שלו באותה שנה.²⁷ מבחינה טכנית הפריסה היא נקודתית וקלה יותר ליישום משיטת המיצוע.²⁸ עם זאת, גם שיטה זו טומנת בחובה שורה של חסרונות. ראשית, הפריסה נעשית רק לבקשת הנישום, וסביר להניח שהוא יבקש להפעילה רק מקום שהיא פועלת לטובתו ואולי מסייעת לו בתכנון מס.²⁹ שנית, הפריסה היא רק לשנים המנויות בחוק, גם אם הרווח התהווה במשך תקופה ארוכה יותר או קצרה יותר, והיא מניחה גידול שנתי שווה של הרווחים. יתרה מזו, היא מצריכה התאמה אינפלציונית והטלת הפרשי הצמדה על הסכומים.³⁰ שלישית, כאשר הפריסה היא לשנים קודמות (ולא עוקבות), מתלוות אליה גם עלויות טכניות של פתיחת שומות. מיצוע על פני תקופה "סגורה" דומה לפריסה בכך שהוא מייחס את הרווח בחלקים שווים על פני התקופה ה"סגורה".³¹ עם זאת, ראשית, מודל זה מניח שוויון בחבות המס בין כל השנים, ושנית, קיימות שיטות מיצוע שונות ומגוונות.

הוראות הפריסה משתמשות בדרך כלל בלשון "כאילו" – כאילו נבע הרווח בחלקים שווים במשך התקופה – וממסות בהתאם.³² בהערת אגב אעיר כי להבדיל מהדיבור

24 בית המשפט מבחין בין פריסה טכנית, השקולה כאן לפריסה, לבין פריסה מהותית, השקולה כאן למיצוע. ראו ע"א 8958/07 פקיד שומה תל אביב יפו 5 נ' שבטון, פס' 27 לפסק דינו של השופט מלצר (פורסם באר"ש, 18.8.2011). פריסה טכנית היא פריסה רק של ההכנסה החייבת, ואילו פריסה מהותית היא חלוקה של ההכנסה לרבות חישוב מחדש של ההכנסה והחלת נקודות זיכוי ופטורים למיניהם.

25 דוד גליקסברג "מיצוע שבח-המקרקעין ופריסת רווח-ההון" משפטים כא 371, 376 (1992).

26 שם. ראו גם TAX ADVISORY STAFF SECRETARY, TREASURY DEPARTMENT, FEDERAL INCOME TAX TREATMENT OF CAPITAL GAINS AND LOSSES: SUPPLEMENT TO STATEMENT BY SECRETARY OF TREASURY ON TAX REVISION ACT OF 1951, H. R. 4473, BEFORE THE COMMITTEE ON FINANCE ON JUNE 28, 1951 (Comm. Print 1951).

27 על פי ס' 91(ה)1 לפקודת מס הכנסה, הפריסה היא לארבע שנים לכל היותר.

28 גליקסברג, לעיל ה"ש 25, בעמ' 378.

29 שם, בעמ' 380.

30 שם, בעמ' 378–380.

31 שם, בעמ' 382.

32 ובלשון ס' 91(ה)1 לפקודה, "...כאילו נבע הרווח בחלקים שנתיים שווים תוך תקופה שאינה עולה על ארבע שנות מס...".

היומיומי, שבו המילה "כאילו" נאמרת בלא משמעות, כאשר דיני המס משתמשים לא פעם (ולמעשה בתדירות תכופה) במונח "כאילו"³³ הם אכן מתכוונים לכאילו. למשל, במיסוי של חברה נשלטת זרה (חנ"ז) שיש לה רווחים ראויים לחלוקה מניחים כאילו בעל השליטה קיבל דיווידנד לפי חלקו היחסי אף שבפועל לא הייתה חלוקת דיווידנד.³⁴ באופן דומה, במקרי הסבה (לפי סעיפים 82–84 לפקודה) יראו את ההכנסה, למרות ההסבה, "כאילו היתה הכנסתו של המסב". המאמר מתייחס אם כן למנגנון של מיצוע הכנסה, ולא למצב הפרטני של פריסה.

3. עקרון השוויון לעומת עקרון היעילות

עד כה הצגנו את מנגנון המיצוע ואת הבעיה המרכזית מהעדרו של מיצוע, אך טרם התפנינו לדון בהצדקותיו. בדוגמה שבפתיח לפרק זה ראינו כי התוצאה שהתקבלה אינה שוויונית על פניה. כדי להתמודד עם חוסר שוויון זה, הוצע בעבר מנגנון המיצוע. מיצוע הכנסה הועלה כבר לפני שמונים שנה על ידי ויליאם ויקרי (Vickrey),³⁵ אך מאז הגיח רק לעיתים רחוקות לחקיקה ולדיון בספרות. העיקרון המרכזי המצדיק מיצוע הוא שוויון, אך דיני המס מכירים בכמה עקרונות נוספים של מדיניות מס טובה, שעליהם עמד הכלכלן הפילוסוף אדם סמית כבר במאה השמונה-עשרה.³⁶ עקרונות אלה דורשים שדיני המס יהיו שוויוניים, ודאיים, נוחים בתשלום ויעילים בגבייה,³⁷ ולנוכח חשיבותם הם נתפסים כקנונים של דיני המס.³⁸ עם השנים הורחבו עקרונות אלה,³⁹

33 המילה "כאילו" מופיעה לפחות מאה וחמישים פעמים בפקודה.

34 ראו ס' 75(ב)(1) לפקודה, שלפיו "בעל שליטה בחברה נשלטת זרה שיש לה רווחים שלא שולמו, יראו אותו כאילו קיבל כדיוידנד את חלקו היחסי באותם רווחים".

35 ויקרי הציג את רעיון המיצוע הראשון שלו במאמר משנת 1939: William Vickrey, *Averaging of Income for Income-Tax Purposes*, 47 J. POL. ECON. 379 (1939). בהמשך הוא פיתח והרחיב אותו – למשל, בכתביה הבאה: William Vickrey, *Tax Simplification Through Cumulative Averaging*, 34 L. & CONTEMP. PROBS. 736 (1969); William Vickrey, *An Updated Agenda for Progressive Taxation*, 82 AM. ECON. REV. 257 (1992); William Vickrey, *Simplification, Progression and a Level Playing Field* (Columbia University, Department of Economics, Discussion Paper Ser. No. 9596-05, 1996).

36 ראו 2 ADAM SMITH, AN INQUIRY INTO THE NATURE AND CAUSES OF THE WEALTH OF NATIONS 825–828 (R.H. Campbell & A.S. Skinner eds., Glasgow Edition of the Works & Correspondence of Adam Smith, Oxford Uni. Press 1979) (1776).

37 שם.

38 HENRY GEORGE, PROGRESS AND POVERTY: AN INQUIRY INTO THE CAUSE OF INDUSTRIAL DEPRESSIONS AND OF INCREASE OF WANT WITH INCREASE OF WEALTH; THE REMEDY 367–378 (Cambridge Uni. Press 2009) (1881).

39 ראו, למשל, את עשרת העקרונות של לשכת רואי החשבון האמריקנית לקביעת מדיניות מס טובה: שוויון והגינות, ודאות, נוחות תשלום, גבייה כלכלית, פשטות, ניטרליות, יעילות וגיודול כלכלי, שקיפות, פערי מס מינימליים והכנסה ממשלתית ראויה. ASSOCIATION OF INTERNATIONAL

וכיום הספרות מתמקדת בעיקר בארבעה עקרונות: שוויון, יעילות, ניטרליות ופשטות.⁴⁰

עקרונות המס אינם עולים תמיד בקנה אחד זה עם זה, ולא פעם קידום אחד מהם נעשה על חשבון אחר.⁴¹ כך גם בענייננו. בדיון הנוכחי נתמקד בשוויון וביעילות, עם זאת, נבקש להסב את תשומת הלב לכך שליעילות יש שני פנים: האחד, יעילות מבחינת הגידול הכלכלי, כלומר, שדיני המס לא יפגמו בפעילות הפרודוקטיבית של הכלכלה;⁴² והאחר, יעילות בגביית המס. הואיל ומלבד כמה תכנוני מס לא נראה שיש בהוראת מיצוע כדי לפגוע בצמיחה הכלכלית ובכלכלה (ואולי אף להפך),⁴³ ייסב הדיון בעיקר סביב היעילות במובן השני, שלפיה יש לצמצם את עלויות הציות לחוק ואת העלויות המנהלתיות הכרוכות ביישומן.

בבסיס השאלה אם עדיף להטיל מס על בסיס שנתי או על בסיס מיצוע הכנסה עומדים ומתעמתים עקרונות השוויון ועקרון היעילות בגבייה. על פניו, הטלת מס על בסיס שנתי בוחרת ביעילות הגבייה כערך בעל המשקל הרב יותר, ואילו מנגנון המיצוע בוחר בשוויון. ועדת קרטן הקנדית (שתמכה במיצוע הכנסה כללי) ציינה כי שנת המס הקלנדרית אומצה כמוסכמה ומתוך נוחיות יותר מאשר משיקולים עקרוניים.⁴⁴ דברים אלה מוצאים את ביטויים גם בפסיקה, שנוטה להיצמד לחישוב חבות המס על בסיס קלנדרי, ואשר לא פעם דבקה בשנת המס מטעמי יעילות, גם אם יש בכך מן השרירותיות.⁴⁵

אומנם, בחיכוך הטבוע בין עקרון הגבייה הכלכלית לבין עקרון השוויון ביכרו בתו המשפט לא פעם את העיקרון הראשון,⁴⁶ אולם בעימות בין עקרון השוויון לבין

CERTIFIED PROFESSIONAL ACCOUNTANTS (AICPA), GUIDING PRINCIPLES OF GOOD TAX POLICY: A FRAMEWORK FOR EVALUATING TAX PROPOSALS (2017), available at www.aicpa.org/advocacy/tax/downloadabledocuments/tax-policy-concept-statement-no-1-global.pdf (להלן: AICPA).

40 ראו, למשל, JOEL SLEMRD & JON BAKIJA, TAXING OURSELVES: A CITIZEN'S GUIDE TO THE DEBATE OVER TAXES 57–188 (4th ed. 2008).

41 למשל, הספרות מכירה בחליפין בין עקרון השוויון לבין עקרון היעילות (ראו שם), אך לא תמיד יש סתירה בין שני העקרונות. בנוגע למיצוע הכנסה, ליבמן מראה שניתן דווקא לקדם את שני העקרונות יחדיו. ראו Liebman, להלן ה"ש 132, וכן את הדיון סביב ה"ש 131.

42 ראו AICPA, לעיל ה"ש 39, בעמ' 5 ו-9.

43 הוראת מיצוע עשויה לתמרץ אנשים עניים לעבוד יותר. ראו Lily L. Batchelder, *Taxing the Poor: Income Averaging Reconsidered*, 40 HARV. J. ON LEGIS. 395, 398, 432–433 (2003).

44 3 ROYAL COMM'N ON TAXATION, REPORT OF THE ROYAL COMMISSION ON TAXATION: TAXATION OF INCOME: PART A – TAXATION OF INDIVIDUALS AND FAMILIES 241 (1966) (להלן: דוח ועדת קרטן).

45 ראו, למשל, את דבריה של הנשיאה נאור בדיון נוסף **דמארי והירשזון**, לעיל ה"ש 5, פס' 34 לפסק דינה, שלפיהם "כמעט כל שיטות המשפט בעולם מתמודדות עם הקושי הנובע מקביעה שרירותית של תקופות-מס ונדרשות לאמץ מנגנון לטיפול בתוצאותיו".

46 ראו, למשל, ע"א 8569/06 **מנהל מיסוי מקרקעין, חיפה נ' פוליטי**, פ"ד סב(4) 280, פס' 33–35,

היעילות, המאמר בוחר בשוויון כמדד ראוי יותר לבחינת השאלה אם ראוי לאמץ הוראת מיצוע לדיני המס. הטעם המרכזי לכך הוא שיעילות בגבייה היא אכן עיקרון בסיסי בדיני המס, אך לא נראה שראוי כי עיקרון זה יגבר במקרים שבהם נעשה לנישום עוול אשר מפלה אותו לרעה לעומת נישומים אחרים וגורע מגביית מס אמת.

היתרונות של חישוב ההכנסה וחישוב המס בהתאם על בסיס שנתי ברורים, וכוללים, בין היתר, את שלושת אלה: ראשית, מיצוע הכנסה על פני שנים מורכב יותר מחישוב הכנסה על פני שנה אחת, כעולה גם מדוח ועדת קרטור. אחת הסיבות שהכנסה חייבת נמדדת על בסיס שנתי היא יעילות בגבייה. חישוב מס בתקופה קצרה ומוגדרת מראש קל לנישום מזה ולרשויות המס מזה. שנית, חישוב מס על פני תקופה ארוכה יותר מצריך גם שמירה ארוכה יותר על רשומות. שלישית, חישוב מס בתקופה קצרה מקטין את הסיכוי שרשויות המס יאלצו להחזיר כספי מס לנישומים. בדיון הנוסף בפרשת **דמארי והירשזון** העלה בית המשפט את החשש שאחת הסיבות לאי-התרת קיזוז הפסדים לאחור (המונע למעשה מיצוע הכנסה לשנים קודמות) הוא גריעת כספים מקופת המדינה מקום שהמדינה תידרש להחזיר כספים לנישומים.⁴⁷

אולם היתרונות של חישוב המס על בסיס שנתי אינם חסינים מביקורת. ראשית, אף שדיני המס קלים יותר לחישוב ולאכיפה, הקלות אינה חשובה יותר מערך השוויון. כאשר קלות החישוב גורמת לעיוות בגביית המס, כך שנוצרת סטייה מגביית מס אמת, ראוי לא לאמצה. שנית, אף שמיצוע מצריך שמירה ארוכה יותר על רשומות ולכאורה גם חישובים מורכבים יותר, הדעת נותנת שבעידן הטכנולוגי, כאשר הרשומות ממוחשבות, מהמורות טכניות אלה ניתנות לפתרון או למצער לריכוך.⁴⁸ ושלישית, באשר לטיעון שמיצוע הכנסה עלול לפגוע בקופת המדינה, אי-פגיעה בקופת המדינה אינה יכולה להיחשב כמטרה בפני עצמה, שכן העשרת קופת המדינה לצורך מימון שירותים ומוצרים ציבוריים צריכה להיעשות בהתאם לעקרונות של מדיניות מס טובה. מס שנועד רק

38–40 לפסק דינה של השופטת נאור (2008); בג"ץ 5503/94 סגל נ' יושב-ראש הכנסת, פ"ד נא(4) 529, 541–542 (1997).

47 ראו את דבריה של הנשיאה נאור בדיון נוסף **דמארי והירשזון**, לעיל ה"ש 5, פס' 37–38 לפסק דינה, שלפיהם "ניתן להניח כי הטלת מגבלות כה גדולות על האפשרות לקזז הפסדים (ובהן כאמור הגבלתם של הסכומים, של התקופות ושל סוגי ההכנסות שכנגדן יבוצע הקיזוז) נובעת מהצורך להגביל את המס שתפסיד המדינה עקב קיזוז הפסדים, וזאת בשים לב לכך שהמס הוא הרכיב המרכזי שבאמצעותו מממנת המדינה את תקציבה ואת השירותים הציבוריים שהיא מספקת לאזרחיה... תכלית זו רלוונטית במיוחד ככל שנוגע הדבר לקיזוז הפסד לאחור. קיזוז הפסדים לאחור מתפקד במידה רבה כמו החזר מס חלקי – רק בגובה ההכנסות שהיו בעבר... משמעות הדבר שבמקרה של הפסד תצטרך המדינה ליתן לנישום החזר כספי של סכומי מס ששילם בשנים קודמות לאור הפסד שנגרם לו בשנת-המס הנוכחית... זה הוא אחד השיקולים המרכזיים אשר בעטיו יש רתיעה במדינות רבות מלהתיר קיזוז הפסדים לאחור..."

48 ראו, למשל, Daniel V. Gordon & Jean-François Wen, *Tax Penalties on Fluctuating Incomes: Estimates from Longitudinal Data*, 25 INT'L TAX & PUB. FIN. 430, 454–455 (2018).

להעשיר את קופת המדינה מבלי לשמור על עקרונות מוסריים הוא בעייתי, ולא לְשָׁם פנינו. יתרה מזו, בפעולה זו יש כדי להחזיר כספים לשווקים ולעורר את הכלכלה, כך שבעקיפין הדין הפיסקלי עשוי לעודד את הפעילות הכלכלית.

4. שיטות מיצוע

מנגנון המיצוע אינו אחד, וניתן לחלקו לשתי קטגוריות מרכזיות: האחת צופה פני עבר, והשנייה – פני עתיד.⁴⁹ מנגנוני המיצוע המקובלים יותר הם אלה המתבססים על נתוני עבר.⁵⁰ בקטגוריה זו אפשר למנות את שיטות המיצוע על פני שנים חסומות (block (average system), על בסיס שנים "נעות" (moving average system) ועל בסיס שנים מצטברות (cumulative average system).⁵¹ שיטת המיצוע המביאה בחשבון שנים עתידיות היא שיטה מורכבת יותר, שכן יש בה מידה רבה של הערכה ושל סיכון שהמס לא ייפרע, הואיל ואי-אפשר לדעת מה צופן העתיד.⁵² שיטות שונות למיצוע הכנסה מתייחסות לא רק לשאלה כמה שנים ייכנסו בגידור החישוב, אלא גם לשאלה אם יש לחשב מחדש את כל ההכנסות וההוצאות (שיטה שעשויה לערבב בין הכנסות והוצאות הוניות ופירותיות), לשאלה אם יש להוציא מהחישוב הכנסות או הוצאות מסוימות ועוד. שיטת המיצוע על פני שנים חסומות היא השיטה הפשוטה ביותר.⁵³ המיצוע נעשה בדרך כלל לבקשת הנישום (למשל, לבקשתו של פרט ב בדוגמה שהובאה לעיל). במקרה זה הנישום משלם מס על בסיס שנתי, ואם בנקודת זמן מסוימת הוא מבקש זאת, מחשבים את הכנסתו הממוצעת בתקופה חסומה של שנים (עד כחמש שנים) ואת המס שהוא אמור לשלם בגינה, ומשווים זאת למס שהוא שילם בפועל. הואיל וההליך מונע מבחירתו של הנישום, ניתן להניח שיימצא כי הוא זכאי להחזר (בדוגמה שלנו – בסכום של 30 ש"ח).

בניגוד לשיטת המיצוע על פני שנים חסומות, שבה כל שנת מס נכנסת לחישוב רק פעם אחת, בשיטה על בסיס שנים "נעות" נעשה מיצוע המביא בחשבון את השנים הקודמות כמה וכמה פעמים: בדרך כלל בשנה הראשונה מחשבים את המס באופן רגיל לפי בסיס שנתי; בשנה השנייה מחשבים את המס על בסיס ממוצע של השנה השנייה (הנוכחית) לבין השנה הראשונה (הקודמת); בשנה השלישית מביאים בחשבון את השנה השלישית ואת שתי השנים הקודמות, וחוזר חלילה.⁵⁴ סוג אחר של חישוב מיצוע על בסיס שנים "נעות" נועד לחישוב המס האפקטיבי על סמך כמה שנים קודמות. שיטה כזו

49 ראו A.H. Chisholm, *A Comparison of Income Averaging Procedures for Income Tax Purposes*, 15 AUSTL. J. AGRIC. ECON. 36, 39 (1971).

50 Gordon & Wen, לעיל ה"ש 48, בעמ' 434.

51 Chisholm, לעיל ה"ש 49, בעמ' 40-43.

52 ראו, למשל, שם, בעמ' 39 ו-47-48, Gordon & Wen, לעיל ה"ש 48, בעמ' 434; וכן דוח ועדת קרט, לעיל ה"ש 44, בעמ' 258.

53 שיטה זו אומצה גם בדוח ועדת קרט, שם, בעמ' 262-263.

54 Chisholm, לעיל ה"ש 49, בעמ' 44-45.

נהוגה, למשל, באוסטרליה, המאפשרת למצע רק הכנסות שמקורן באומנות.⁵⁵ להלן דוגמה למיצוע הכנסה בהתאם לשיטה הנהוגה באוסטרליה ובהנחה שכל הכנסותיו של הנישום הן מאומנות: מחשבים ממוצע של ההכנסה החייבת של כל השנים הנכנסות למיצוע (ארבע במספר). התוצאה שמתקבלת היא ההכנסה הממוצעת, ועליה בודקים מהי חבות המס ומהו שיעור המס הממוצע. בשלב הבא מחשבים מחדש את חבות המס של ההכנסה החייבת של השנה האחרונה לפי שיעור המס הממוצע, הנמוך משיעור המס האפקטיבי בלא המיצוע.⁵⁶

שיטה מורכבת יותר היא השיטה המצטברת, שהוצעה על ידי ויקרי, ולפיה חבות המס של הנישום מביאה בחשבון את היוון הכנסתו על פני מחזור החיים. תיאוריית מחזור החיים, שתידון בהרחבה בהמשך,⁵⁷ מניחה שהחלטות של נישומים רציונליים כמה לצרוך כיום תלויות לא רק בהכנסות העכשוויות, אלא גם באלה העתידיות, ומשום כך, לאורך השנים, הם לווים בתקופות של הכנסה נמוכה וחוסכים בתקופות של שכר גבוה. השיטה של ויקרי מציעה מס אחיד ("normal tax") לכל ההכנסות עם תוספת של מס לבעלי ההכנסות הגבוהות העולות על רף ממוצע ההכנסה שנקבע. תשלום המס נעשה על בסיס שנתי, כאילו מדובר בשנה האחרונה לחישוב ממוצע ההכנסה, אך מכיוון שהוא עושה ממוצע על פני מחזור החיים, יש צורך בהיוון ההכנסות. בכל שנה המס מחושב כאילו מדובר בשנה האחרונה לחישוב הממוצע. מובן ששיטה זו אינה פשוטה, שכן היא מצריכה היוון תמידי של הכנסות על פני תקופה ארוכה.⁵⁸ היוון רלוונטי גם לשיטות מיצוע אחרות, דוגמת השיטה המבוססת על שנים "נעות", אך הואיל ומדובר בתקופות קצרות יותר, ההיוון, המחשב את הערך העתידי של ההכנסות, הוא פשוט יותר.

אלה השיטות המרכזיות המוצעות בספרות למיצוע הכנסה, שחלקן אומצו בחקיקה במשפט המשווה. עם זאת, כפי שנראה להלן, הוראת מיצוע הכנסה אינה נחלת הכלל בשיטות המשפט השונות.

55 ראו את הדיון להלן ליד ה"ש 74.

56 החישוב מורכב יותר אם חלק מהכנסותיו של הנישום אינן זכאיות למיצוע. ראו *Tax Averaging for Primary Producers*, AUSTL. TAX'N OFF. (Nov. 1, 2018), www.ato.gov.au/Business/Primary-producers/In-detail/Tax-averaging-for-primary-producers/?page=1#Taxable_prim_ary_production_income

57 ראו את הדיון להלן סביב ה"ש 125.

58 רעיון זה הופיע כבר בעבודתו המקורית של Vickrey משנת 1939, לעיל ה"ש 35, בעמ' 383.

פרק ב: מיצוע הכנסה במשפט המשווה

הוראה כללית של מיצוע הכנסה אינה קיימת כיום בשיטות משפט אנגלו-אמריקניות, דוגמת ארצות הברית, קנדה, בריטניה ואוסטרליה. עם זאת, בתקופה קצרה במהלך ההיסטוריה היו שיטות משפט שכללו בחקיקת המס הוראה כללית של מיצוע הכנסות. למשל, בוויסקונסין שבארצות הברית התקיימה הוראת מיצוע הכנסה כללית למשך כמה שנים עד שנת 1932. מיצוע ההכנסה לצורך חישוב חבות המס של הנישום נעשה באופן אוטומטי, בלא קשר לבקשת הנישום, וחושב לכל סוגי ההכנסות.⁵⁹ גם חוק המס הפדרלי האמריקני אימץ את מיצוע ההכנסה לכלל הנישומים למשך תקופה של כעשרים שנה.⁶⁰ ההוראה הוספה בשנת 1964, ובוטלה במסגרת רפורמת המס הרחבה בשנת 1986.⁶¹ לכאורה הייתה זו הוראה כללית של מיצוע ההכנסה, אך היא הוגבלה בשורה של תנאים. החוק אפשר מיצוע של הכנסה בשנה החמישית עם ארבע השנים החולפות, אבל רק כאשר היה פער דרמטי של 30% בהכנסה, ובכפוף לשורה של מגבלות נוספות. בשנת 1984, כשנתיים לפני ביטול החוק, קוצרה תקופת המיצוע לשלוש שנים במקום ארבע.⁶² גם בקנדה הונהג במשך כמה שנים מיצוע הכנסה לכלל אוכלוסיית הנישומים, והוא אף הומלץ בשנת 1966 במסגרת דוח ועדת קרטור.⁶³ בין השנים 1971 ו-1982 כלל חוק המס הקנדי הוראת מיצוע, שנועדה להתמודד עם ארבע-עשרה עד שבע-עשרה מדרגות מס ושיעורי מס פרוגרסיביים.⁶⁴ הוראת המיצוע בוטלה בשל התלונות על מורכבותה, והואיל והשימוש בה פחת עם הצמצום החד שנעשה במספרן של מדרגות המס.⁶⁵ כיום ניתן למצוא בעיקר הוראות פרטניות למיצוע הכנסתם של בעלי מקצועות מסוימים הנחשבים כסובלים העיקריים מתנודתיות בהכנסותיהם.⁶⁶ הוראות מיצוע פרטניות לקבוצות מסוימות באוכלוסייה ניתן למצוא, למשל, באירלנד,

59 ראו William Vickrey, *Averaging* Income Tax Act, Wis. STAT. § 71.10(1)(a) (1929). כן ראו *of Income for Income Tax Purposes, in PUBLIC ECONOMICS: SELECTED PAPERS BY WILLIAM VICKREY* 105 (Richard Arnott et al. eds., 1994).

60 I.R.C. §§ 1301–1305 (repealed 1986)

61 ההוראות בוטלו במסגרת Tax Reform Act 1986, Pub. L. No. 99-514, §§ 141(a), 151(a), 100 Stat. 2085, 2117, 2121 (1986). 31.12.1986 ביום לתוקף נכנסו

62 ראו Richard Schmalbeck, *Income Averaging After Twenty Years: A Failed Experiment in Horizontal Equity*, 1984 DUKE L.J. 509, 578.

63 דוח ועדת קרטור, לעיל ה"ש 44, בעמ' 241.

64 בשנת 1971 כלל החוק שבע-עשרה מדרגות מס, ואילו בשנת 1982 הוא כלל ארבע-עשרה מדרגות. ראו, בהתאמה, Gordon & Wen, לעיל ה"ש 48, בעמ' 431; OFFICE PARLIAMENTARY BUDGET; OFFICER, BILL C-427: INCOME AVERAGING FOR ARTISTS 1, 2 (2012).

65 Gordon & Wen, שם, בעמ' 434.

66 ראו, למשל, EXTENSION OF EXPIRING PROVISIONS AND OTHER TAX RELIEF 26 (H.R. Rep. No. 105-817, 1998).

באוסטרליה וגם בארצות הברית. למרות ביטולה של הוראת המיצוע הכללית בארצות הברית בשנת 1986, נותרה על כנה הוראת מיצוע פרטנית המוצעת למי שעוסק בחקלאות ובדיג. החקלאים האמריקנים רשאים לבחור למצע את הכנסתם עם הכנסותיהם משלוש השנים הקודמות.⁶⁷ גם באירלנד חקלאים זכאים למיצוע הכנסתם מחקלאות, ושם תקופת המיצוע היא חמש שנים.⁶⁸ המיצוע אינו אוטומטי, ומוגבל רק למי שעוסק בחקלאות באופן בלעדי.⁶⁹ גם חקלאים באנגליה יכולים למצע את הכנסתם,⁷⁰ אך רק אם יש פער משמעותי בין ההכנסות בשתי שנות מס עוקבות, להבדיל, למשל, מתקופת המיצוע המוענקת לחקלאים באירלנד.⁷¹ גם אומנים מתחומים שונים זכאים למצע את הכנסתם בכמה מדינות, ביניהן אנגליה ואוסטרליה.⁷² באנגליה מדובר במי שמפיק את הכנסתו מעבודה יצירתית (creative work),⁷³ ואילו באוסטרליה מדובר ביחידים שיש להם מקצועות מיוחדים (special professionals), כגון סופרים, ממציאים, אומנים וספורטאים.⁷⁴

67 I.R.C. § 1301 (2018)

68 בשנת 2015 הוראה תקופת המיצוע משלוש שנים לחמש שנים. ראו Taxes Consolidation Act, 1997 (Act No. 39/1997) § 657 (Ir.), [www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/39/enacted/Julie Butler, Farm Taxation in the UK and Ireland: en/html](http://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/39/enacted/Julie%20Butler,%20Farm%20Taxation%20in%20the%20UK%20and%20Ireland%3A%20en/html); חוק המס האירי); *Differences, Similarities and Current Challenges*, 26 IRISH TAX REV. 97 (2013).

69 ס' 1657(1) לחוק המס האירי.

70 Income Tax (Trading and Other Income) Act 2005, c. 16, §§ 221–222 (Eng.) (להלן: חוק המס האנגלי).

71 על ההבדלים בין שיטת המיצוע באנגליה לבין זו שבאירלנד ראו Butler, על הקלות מס אחרות הניתנות לחקלאים בכמה מדינות ברחבי העולם בגין תנודתיות בהכנסותיהם ראו FINN G. ANDERSEN, LEIF JARLE ASHEIM, KLAUS MITTENZWEI & FRODE VEGGELAND, TAXATION OF AGRICULTURE IN SELECTED COUNTRIES: STUDY OF THE UNITED STATES, CANADA, AUSTRALIA, GERMANY, UNITED KINGDOM, IRELAND, FRANCE, SWITZERLAND AND ITALY WITH RELEVANCE TO THE WTO, (Norwegian Agric. Econ. Res. Inst., NILF-report 2002-8, 2002), available at www.esiweb.org/pdf/bridges/kosovo/4/14.pdf.

72 הוראה פרטנית של הקלת מס באמצעות מיצוע הכנסה לאומנים קיימת בכמה מדינות נוספות, כגון בולגריה, דנמרק, גרמניה, הולנד ונורווגיה. בשל תנודתיות ההכנסות של אומנים, גם מדינות אחרות נוטות לתת להם הקלות מס מגוונות, אך לאו דווקא באמצעות מיצוע הכנסה. ראו *Special Income Tax Measures for Freelance Artists: Figures for 2011 (in %)*, COMPENDIUM CULTURAL POLICIES & TRENDS, www.culturalpolicies.net/web/comparisons-tables.php?aid=36&cid=45&lid=en.

73 ס' 221 לחוק המס האנגלי.

74 *Income Tax Assessment Act 1997* (Cth) s 405.25 (Austl.)

פרק ג: מיצוע הכנסה נקודתי במשפט הישראלי

1. העדר הוראה מפורשת למיצוע הכנסה בדין הישראלי

בפרק הקודם סקרנו בקצרה את הוראות המיצוע הקיימות במשפט המשווה. האם מיצוע מוכר כיום או הוכר בעבר בחקיקה הישראלית? לכאורה אפשר לסכם את התת-פרק הנוכחי בשורה: אין בדין הישראלי מיצוע הכנסה, ומעולם לא היה. עם זאת, נראה שלאורך השנים נשמעו קריאות אחדות למצע את הכנסתם של החקלאים, במטרה להגן על ענף זה במשק הישראלי.

קריאה אחת ניתן למצוא בשנת 1990 בהצעת חוק פרטית⁷⁵ שלפיה חקלאי (לרבות קיבוץ) יהיה זכאי למצע את הכנסותיו בשנת המס הנוכחית ובשתי השנים שקדמו לה.⁷⁶ בדברי ההסבר מצוין כי מיצוע ההכנסה דרוש לענף זה, בין היתר, "לנוכח התנודות החריפות ברווחיות הענפים החקלאיים... והסיכונים הייחודיים בייצור החקלאי, שאין מקביל להם בענפי משק אחרים".⁷⁷ תנודתיות זו, כך נאמר, פוגעת בחקלאים וגורמת לעיוות מיסים. מיצוע ההכנסה, לפי ההצעה, ימנע את הפגיעה בחקלאים ואת האנומליה בחישוב חבות המס שלהם.⁷⁸ בדיון בכנסת על הצעת החוק הסביר מציע ההצעה כי ענף הלול שרוי בחוסר יציבות, סובל מעליות וירידות חדות במחירי התוצרת, וגורם לתנודתיות רבה בהכנסות החקלאים.⁷⁹ בתגובה על כך ציין סגן שר האוצר דאז כי תנודתיות בהכנסות אינה נחלתו של ענף החקלאות בלבד, אלא מאפיינת גם את ענפי התיירות, האופנה וכדומה, ומשרד האוצר אינו מעוניין לעודד ענף אחד על חשבון נישומים אחרים. כמו כן, טען, יש בכך כדי לסרבל את המערכת.⁸⁰ אף על פי כן תמכו

75 ראו את הדיון בהצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מיצוע הכנסה חייבת בחקלאות), התש"ן-1990, ד"כ 237, 1064 (התשנ"א). קריאות אקראיות נוספות נשמעו בהקשרים שונים – למשל, בהקשר של הגנה על יוצרים מפני "שוד מוזיקלי" ובדיונים של המוסד לביטוח לאומי. ראו, בהתאמה, פרוטוקול ישיבה מס' 281 של ועדת החינוך והתרבות, הכנסת ה-15 (5.6.2001) ופרוטוקול ישיבה משותפת מס' 1 של ועדת הכספים וועדת העבודה והרווחה לנושא הביטוח הלאומי, הכנסת ה-16 (24.5.2004).

76 ראו את הדיון בס' 1 להצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מיצוע הכנסה חייבת בחקלאות), שם, בעמ' 1064, המציע להוסיף לפקודה את ס' 87ב, שבו נאמר בס"ק (א) כדלקמן: "הכנסתו החייבת של חקלאי בשנת מס פלונית תהא הממוצע של סכומי הרווח החייב באותה שנת מס ובשתי שנות המס שקדמו לה, בתוספת סכומי הכנסה חייבת שלא נכללו בריווח החייב בשנת המס הפלונית, והכול בקיזוז הפסדים משנים קודמות."

77 שם, בעמ' 1065.

78 שם.

79 שם, בעמ' 1041.

80 שם, בעמ' 1042.

הנוכחים במליאה בהעברת ההצעה לוועדת הכספים, אלא שמאז ועד היום טרם נדונה הסוגיה לעומקה, ולא נחקקה עדיין הוראת מיצוע בחוק המס הישראלי.

2. חריגים ל"שנת מס" בדין הישראלי

בדין הישראלי אין כאמור הוראת מיצוע מפורשת. עם זאת, למרות הקביעה שחישוב המס נעשה על בסיס שנתי, בחרו לעיתים החוק עצמו ואף הפסיקה לסטות מחישוב כאמור. בשורה של חריגים, המעוגנים בחוק או בפסיקה, ניתן מענה נקודתי לשרירותיות הטבועה בשנת מס. סטייה מחישוב המס על בסיס שנתי וחישובו על פני תקופה שונה מלמדת כי שנת מס אינה יכולה לשמש תמיד מדד טוב לבדיקת הכנסתו של הפרט. מכאן נראה שהקו המשותף לחריגה מחישוב המס על בסיס שנתי נועדה להשיג בעקיפין את השוויון שהמיצוע חותר אליו במישרין. להלן נביא כמה דוגמאות.

קיימות כמה הוראות פרטניות הסוטות מהחישוב השנתי. לדוגמה, תשלום המס השוטף על ידי עצמאים – המקדמות – חורג קמעה משנת המס, הואיל והוא מתבסס על נתונים הקודמים לשנת המס הנוכחית, דוגמת השנה החולפת, שאמורים לשקף נאמנה את הרווחים הצפויים של השנה הנוכחית.⁸¹ עם זאת, דוגמה זו אינה מלמדת על סטייה מהותית משנת המס, אלא רק על היעזרות בשנה קודמת לצורך אומדן המס השנתי.

בתת־פרק א1 לעיל הבאנו כמה דוגמאות שבהן המחוקק דבק בשנת המס. אולם כמה מן ההוראות שצוינו שם, הדבקות לכאורה בשנת המס, פתוחות לסייגים, דוגמת ההוראה שדנה בקיזוז הפסדים. קיזוז הפסדים הוא מעין יצור כלאיים, אשר נותן עדיפות לשנת המס, מחד גיסא, אך סוטה ממנה בשעת הצורך, מאידך גיסא. דרך המלך היא קיזוז הפסדים בשנה שבה הם נוצרו.⁸² עם זאת, הפסדים שלא נוצלו בשנה שבה הם נוצרו מועברים "לשנים הבאות" ומקוזזים בהזדמנות הראשונה.⁸³ ההוראה בדבר קיזוז

81 ראו ס' 175(ב) לפקודה והתקנות שהותקנו מכוחו. בעניין זה אפשר להצביע גם על הגדרת "תושב ישראל" בס' 1 לפקודה, המציעה מבחן איכותי (קשרים משפחתיים, כלכליים וחברתיים) ומבחן כמותי. זה האחרון מורכב משני מבחנים חלופיים. מבחן כמותי אחד מניח שמדובר בתושב ישראל אם הוא שהה בישראל יותר ממחצית הימים בשנת המס. במבחן זה אין סטייה משנת המס, אלא מדובר רק במקטע שקצר יותר משנת המס כולה. אך המבחן הכמותי החלופי קובע שתושב ישראל יהיה גם מי ששהה 425 ימים במשך תקופה של שלוש שנים רצופות הכוללות את שנת המס הנוכחית.

82 ס' 28(א) לפקודה מורה כי "הפסד שהיה לאדם בעסק או במשלח־יד בשנת המס ושאליו היה ריווח היה נישום לפי פקודה זו, ניתן לקיזוז כנגד סך כל הכנסתו החייבת של אותו אדם ממקורות אחרים באותה שנת מס".

83 ס' 28(ב) לפקודה מורה כי "מקום שלא ניתן לקזז את כל ההפסד בשנת מס כאמור, יועבר סכום ההפסד שלא קוזז לשנים הבאות בזו אחר זו ויקוזז כנגד סך כל הכנסתו החייבת של אותו אדם באותן השנים מעסק או משלח יד, לרבות ריווח הון בעסק או משלח יד, או שיקוזז כנגד סך כל הכנסתו החייבת של אותו אדם, באותן השנים, לפי סעיף 2(2) בהתקיים כל התנאים המפורטים להלן, והכל ובלבד שאם ניתן לקזז את ההפסד באחת השנים, לא יותר לקזוז בשנה שלאחריה".

ההפסדים שונתה במהלך השנים, וגם היא הועתקה בעבר מהדין האנגלי.⁸⁴ בשנת 1941, כאשר נכנסה לתוקפה פקודת מס הכנסה, היא הכירה בקיזוז הפסדים בשנים הבאות, אך הגבילה את מספר השנים הבאות לשש. כמו כן, הקיזוז נאסר אם היה בו כדי להפחית את חבות המס ביותר ממחצית.⁸⁵ מכאן שהסטייה משנת המס התאפשרה אך הוגבלה בשורה של תנאים. הדין כיום מתיר כמובן לקזז הפסדים בשנת המס שבה הם נוצרו, ומתיר אף לקזזם גם בשנים הבאות (בסייגים מסוימים). קיזוז לאחור, לעומת זאת, אסור נכון למועד כתיבתן של שורות אלה; הנושא נדון בפסיקה, אך במסגרת דיון נוסף הוכרע כי אסור לקזז הפסדים לשנים הקודמות לשנת היווצרות ההפסד.⁸⁶

דוגמה נוספת לחריגה מחישוב המס על בסיס שנתי היא סעיפים 8 ו-8א לפקודת מס הכנסה, המקנים לנישום את הזכות במקרים מסוימים (לבקש) לפרוס את ההכנסה על פני יותר משנה אחת. למשל, סעיף 8א לפקודה מאפשר לנישומים העוסקים ב"עבודה ממושכת" (כלשון הסעיף), דוגמת קבלני בניין למיניהם, לאמץ תקופת דיווח השונה משנת מס. בפרויקטים רב-שנתיים אין הלימות בין ההוצאות לבין ההכנסות בשנת מס יחידה, הואיל ורוב ההכנסות מתקבלות רק בתום ביצועה של העבודה הממושכת. הוראת סעיף 8א נועדה להתמודד עם אי-הלימות זו. רעיון דומה, המיועד לנישומים שונים, מופיע בסעיף 8(ג)3 לפקודה,⁸⁷ המתיר לנישום לבקש לחלק את הכנסתו מיגיעה אישית (כגון מענק פרישה) על פני כמה שנים לאחור, אך גם לשנים הבאות, באישור מנהל רשות המיסים. סעיף זה, בשילוב עם הפטור המוענק לנכים בפקודה, נדון בפרשת

84 ראו אלפרד ויתקון דיני מסים – מסי הכנסה, עזבון ושבח 180–181 (מהדורה רביעית, מורחבת ומתוקנת, 1969).

85 ראו את סיפת ההוראה של ס' 14 לפקודת מס הכנסה 1941, שכותרתו "ניכויים לחשבון הפסדי מסחר", אשר הורה כך: "אם בשנה הקודמת לכל שנת הערכה הפסיד אדם בכל עסק, מסחר, מקצוע חפשי או מקצוע שהוא מנהלו אם לבדו ואם בשותפות סכום שאי אפשר לכסותו בשלמותו מהכנסתו ממקורות אחרים באותה שנה, מעבירין את ההפרש שבין הפסדו והכנסתו, במדה שהכנסתו ממקורות אחרים באותה שנה אינה מכסה אותו הפרש, לחשבון השנים הבאות, ומנכין אותו, חוץ מבמקרים הקבועים לקמן, מן הסכום אשר אלמלא אותו הפסד היה מהוה את הכנסתו החייבת במס במשך שש השנים הרצופות הבאות, בתנאי כי הסכום של כל הפסד כזה שהותר לנכותו בשעת חישוב ההכנסה החייבת במס של כל שנה שהיא לא ינוכה בחישוב ההכנסה החייבת במס של כל שנה אחרת, ובתנאי כי בשום מקרה לא יורשה ניכוי בשעור אשר יפחית את המס המגיע בעד כל שנת הערכה שהיא עד כדי פחות ממחצית הסכום שהיה צריך לשלמו אלמלא הותר הניכוי הזה."

86 בעניין זה ראו את הדיון בפרשת **דמארי והירשזון** להלן בתת-פרק ד1.

87 ס' 8(ג)3 לפקודה (בתוספת רישת ס' 8(ג)) מורה כך: "לפי בקשת הנישום או יורשיו, יראו את ההכנסות שלהלן, לענין חישוב סכום המס החל עליהן, כאילו נתקבלו כאמור לצידן: ... (3) הכנסה מיגיעה אישית כאמור בפסקאות (5) או (6) להגדרתה שבסעיף 1 – בחלקים שנתיים שווים בשנות העבודה שבשלהן משולם המענק או בתקופה שבה נוצרה הזכות לקיצבה, לפי הענין, אך בלא יותר משש שנות המס המסתיימות בשנה שבה נתקבלו המענק או היוון הקיצבה; אולם רשאי המנהל, אם נתבקש על כך, להתיר חלוקה לתקופה אחרת לרבות לשנים הבאות, בתנאים שיקבע, לרבות תשלום מקדמה."

שבטון⁸⁸ במקרה זה אוחדו שני תיקים של נישומים שכל אחד מהם הוכר כנכה 100% הזכאי לפטור ממס על הכנסתו מיגיעה אישית לפי סעיף 9(5) לפקודה. נישומים אלה הפסיקו את עבודתם בגין מחלתם, וכל אחד מהם קיבל מענק פרישה. כדי להקטין את שיעורי המס, ובהתאם את חבות המס, ביקש כל נישום לפרוס את מענק הפרישה לשנים הבאות מכוח סעיף 8(ג)3 לפקודה. המחלוקת בין הנישומים לבין רשויות המס הייתה כיצד לחשב את הפטור ממס על מענק הפרישה המחולק. פקיד השומה גרס כי אפשר אומנם לפרוס את מענק הפרישה, אך יש לחשב את הפטור רק ביחס להכנסה בשנה הראשונה, הואיל ומדובר בחישוב טכני גרידא, ואילו הנישומים גרסו כי הם זכאים לפטור בכל שנה משנות הפריסה, באופן המקטין במידה משמעותית את חבות המס שלהם. בית המשפט בפרשת שבטון קיבל את עמדת הנישומים, והתייחס לסעיף 8(ג)3(3) כמנגנון שנועד להתמודד עם העיוות של קבלת תקבולים על פני שנה אחת, כאשר הנישום חשוף לשיעורי מס פרוגרסיביים, במקום פריסתם. תופעה זו, המכונה "אפקט הדחיסה"⁸⁹, נדונה בפסק הדין:

"הנה כי כן, עיינו הרואות כי הסעיף האמור [סעיף 8(ג)3 לפקודה] מיועד לפתור את מה שמכונה בדיני המס: 'אפקט הדחיסה' (Bunching) של התקבולים – לשנת מס אחת, הגורם למספר עיוותים משמעותיים, ובין השאר לכך שהנישום עלול להתחייב בשיעור מס שולי גבוה, בהשוואה לשיעור המס השולי שהיה חל עליו – לו התקבול היה מבוזר על פני מספר שנים."⁹⁰

בית המשפט קובע כי התכלית שבבסיס סעיף 8(ג)3 לפקודה אינה טכנית כטענתו של פקיד השומה, אלא מהותית – להתיר לנישומים לפרוס את ההכנסה על פני שנים, כאילו התקבלה כהכנסת עבודה שהם היו מקבלים אילו היו בקו הבריאות וממשיכים לעבוד.⁹¹ בית המשפט בפרשת שבטון מורה כי תוצאה זו מקדמת את עשיית הצדק ואת עקרון השוויון האופקי, ומתמודדת לא רק עם שיעורי המס הפרוגרסיביים המוטלים על מענק פרישה, אלא גם עם המועד השרירותי שבו הם ניתנים.⁹² פסק דין זה הוא דוגמה –

88 פרשת שבטון, לעיל ה"ש 24.

89 להרחבת הדיון ב"אפקט הדחיסה" בחישוב רווחי הון ראו גליקסברג, לעיל ה"ש 25, בעמ' 377 ו-381–382, וכן את הדיון לעיל בתת-פרק א.

90 פרשת שבטון, לעיל ה"ש 24, פס' 26 לפסק דינו של השופט מלצר.

91 ובלשונו של בית המשפט בפרשת שבטון, שם, פס' 30 לפסק דינו של השופט מלצר: "...תכליתו של סעיף זה אכן הייתה לאפשר הסדר פריסה 'מהותי' – כזה אשר משווה את מצבם של המשיבים למצבם של נישומים שהיו מקבלים את מענק הפרישה שלהם – פרוס על פני מספר שנים כהכנסה פירורית רגילה."

92 בית המשפט קובע (שם) כי "המכשול שעליו נועד סעיף 8(ג)3 להתגבר אינו, איפוא, הטלת המיסוי הפרוגרסיבי על מענק הפרישה גרידא, אלא על העובדה כי מענק הפרישה מתקבל בנקודת זמן שהמחוקק סבר כי היא שרירותית ולא מייצגת לענייני שומת המס בכלל ההיבטים הרלבנטיים" (ההדגשות במקור).

אם כי לא מן השדרה המרכזית בפסיקה – להרחבה של ייחוס ההכנסה והפטורים מעבר לשנת מס אחת לצורך מיסוי שוויוני של הנישום. פריסת ההכנסה על פני שנים היא גרסה של מיצוע הכנסה, והצורך בה יידון בפרק הבא על רקע פרשת ארקין ופרשת דמארי והירשזון.

פרק ד: מיצוע הכנסה מוצע על רקע פרשת ארקין ופרשת דמארי והירשזון

1. פרשת ארקין ופרשת דמארי והירשזון עם ובלי מיצוע הכנסה

מיצוע הכנסה זר לדין הישראלי, ובמאמר זה הוא מנותח באמצעות שני פסקי דין. מה מיוחד בשני פסקי דין אלה? האחד חדש יחסית, והאחר פחות; האחד עוסק בשאלת ניכוי הוצאות, ואילו האחר – בקיזוז הפסדים; האחד הוביל לערעור בעליון, והאחר זכה גם בדיון נוסף. פסקי דין אלה נבחרו אומנם כי הם מעלים שאלות היורדות לשורשו של השיח המיסוי (ניכוי הוצאות וקיזוז הפסדים), אך הטעם המרכזי לבחירתם הוא שהם אינם מייצגים את המקרים הקלסיים והקלים למיצוע הכנסה.

כדי לשכנע את הקורא שראוי לספח הוראת מיצוע לפקודה, היה קל יותר להציג את הדוגמה של אדם עני שחשוף להכנסה נמוכה ותנודתית. נניח שאותו פרט עני הפיק הכנסה נמוכה בשנת מס אחת, שנופלת למדרגת המס הראשונה וממוסה. עוד נניח שבשנה העוקבת הוא כבר מחוסר עבודה, ובהתאם גם הכנסתו באותה שנה שואפת לאפס. מבחינת אותו פרט, העובדה שבחודש דצמבר של השנה החולפת, שבה הוא היה עדיין במעגל העבודה, הייתה לו הכנסה (אף אם נמוכה), ואילו בחודש הבא, בחודש ינואר של השנה העוקבת, הוא נותר בלא הכנסה, היא מקרית לחלוטין. בשנה החולפת הוא ימוסה כי הייתה לו הכנסה, ולו נמוכה, ואילו בשנה העוקבת הכנסותיו לא יגיעו לרף המיסוי. אילו חילקנו באופן שווה את הכנסותיו על פני שנתיים, ולא שנה, הוא לא היה חב במס. יש לזכור, למשל, שאם אותו יחיד דל אמצעים היה נאלץ להפסיק את עבודתו בעיצומה של השנה, כך שכמחצית השנה הראשונה הוא הפיק הכנסה נמוכה ובמחצית השנייה הוא לא הפיק כל הכנסה, ייתכן שהוא לא היה חייב במס כלל, הואיל ושנת המס כאילו ממצעת את הכנסותיו החודשיות ומתייחסת לטווח של שנה. אפשר לחשוב על דוגמאות רבות נוספות. חשבו, למשל, על אישה היוצאת לחופשת לידה בלא תשלום. אם שלושת החודשים שבהם היא זכאית לחופשת לידה בתשלום⁹³ הם החודשים אוקטובר עד דצמבר, וחופשת הלידה בלא תשלום מתרכזת בשנה קלנדרית עוקבת, יוצא ששנה אחת יש לה הכנסה החייבת במס, ואילו בשנה האחרת, בשל חופשת הלידה בלא תשלום, היא אינה זכאית להכנסה ואינה חייבת כלל בתשלום מס, בהנחה שאין לה מקורות

93 לפי ס' 49–52 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995.

הכנסה נוספים. אילו חופשת הלידה בתשלום שהיולדת זכאית לה הייתה בתורשים אחרים, היינו עשויים לקבל תוצאה שונה. גם כאן החלוקה המקרית לשנים מולידה אם כן תוצאה בעייתית.

התרחישים שהוצגו כאן אינם תלושים מן המציאות; אדם יכול לעבוד בשנה אחת ולחדול מעבודה בשנה העוקבת – בין מסיבות אישיות, בין מסיבות רפואיות ובין כי הוא פשוט פוטר ואינו מצליח למצוא עבודה חלופית. אילו אימצנו שיטת מיצוע כלשהי – למשל, כזו המבוססת על שתי שנים חסומות – סביר להניח שהנישום היה זכאי להחזר מס בשנה העוקבת, שבה הוא נותר מחוסר עבודה. נראה שלקורא קל להזדהות עם אדם עני, קשה יום, אשר מחיצה אקראית של שנת מס מולידה חבות מס שונה הפוגעת בו. דוגמה זו קלה אם כן לעיכול באופן יחסי.

אולם הדוגמאות שנבחרו כציר הבריה במאמר זה אינן מייצגות כאמור את המקרים הקלסיים של אדם חסר אמצעים שנדרש לשלם מיסים גם אם חודש אחר כך הוא חדל לעבוד ולקבל הכנסה. במאמר זה נבחרו שני פסקי דין המציגים נישומים אשר שונים מהנישום בדוגמה לעיל. פסקי הדין מציגים פעילויות לכליות של גופים עסקיים גדולים או של יחידים שהעבירו לידיהם הכנסות גבוהות שנבעו מהתנהלות בלתי חוקית. התוצאה שאליה הגיע בית המשפט בכל אחד משני פסקי הדין הללו לנוכח הדין דהיום אינה נקייה מספקות – דבר שנלמד, בין היתר, מאמרת אגב של בית המשפט, מהצורך שעלה באחד המקרים לברר את הסוגיה לעומקה בדיון נוסף, ומקיומה של דעת מיעוט. אילו אימצו דיני המס שיטה של מיצוע ההכנסה, התוצאה בכל אחד מפסקי הדין הללו הייתה ממתנת את התוצאה דהיום – אשר בלשון המעטה אינה נקייה מספקות, כאמור – על ידי הפחתת נטל המס של הנישומים.

מעבר לכך שמיצוע ההכנסה היה עשוי להוביל לתוצאה שוויונית יותר בנטל המס בשני פסקי הדין האמורים, הוא היה יכול גם לייתר בעקיפין את שתי השאלות המשפטיות שהובאו בפתיח של המאמר ואשר הועלו בשני פסקי הדין. השאלה הראשונה – כיצד יש להכיר בהוצאות מימון ביחס להכנסות מדיווידנד ומרווח ההון, דהיינו, אם יש לדבוק בהקשר זה בשנת המס או לא – הועלתה בפרשת ארקין.⁹⁴ במקרה זה רכשה הנישומה המערערת מניות אחדות של בזק בשנת 2005, ובשנת 2008 היא רכשה כמות נוספת של מניות בזק. לצורך רכישת המניות נטלה המערערת הלוואות, שהיו כרוכות כמובן בהוצאות מימון. בשנות המס הרלוונטיות הפיקה המערערת, בין היתר, הכנסות מדיווידנד בגין החזקותיה במניות בזק בשנים 2007–2009 וכן רווח הון ממכירת מניות בזק בשנים 2009–2010. המערערת ייחסה את הוצאות המימון על ידי היוון לרכישת המניות, כדי להקטין את רווח ההון שנוצר לה ממכירת המניות, במקום לנכות את הוצאות המימון על בסיס שנתי. נוסף על כך, חלק ממכירת המניות יוחס כדיווידנד, ובכך היא הקטינה שוב את הרווחים לצורכי מס בגין מכירת המניות.

רשות המיסים דחתה את שומת המערערת: היא לא אפשרה לה להכיר בחלק מהתמורה של מכירת המניות כדיווידנד, ובאשר להוצאות המימון היא טענה כי יש

94 פרשת ארקין, לעיל ה"ש 6.

לנכותן על בסיס שנתי כנגד הכנסה מדיווידנד באותה שנה בלבד. המערערת, לעומתה, טענה כי בהוצאות המימון יש להכיר בהתאם ל"יחס התמורות המצטבר", כלשונה⁹⁵ – חלק מההוצאות ינוכו כנגד ההכנסה כדיווידנד, וחלק כנגד התמורה שהתקבלה ממכירת המניות, וזאת לא באופן שנתי-שוטף, אלא על פי בסיס מצטבר. במילים אחרות, המערערת ביקשה להתייחס להוצאות המימון בפרספקטיבה רב-שנתית, שבה המימון, רכישת המניות והדיווידנד יתפסו כמכלול מצטבר אחד. לטענתה, הכרה כזו בהוצאות יש בה "ייחוס הוגן ואמיתי של הוצאות המימון כנגד ההכנסות שהופקו באמצעות ההלוואה"⁹⁶. על סמך עיון בתקדימים קודמים דחה בית המשפט את בקשת המערערת לייחוס מלוא ההוצאות לעלות רכישת המניות, וגם דחה את טענתה ל"יחס התמורות המצטבר", שלפיו יש לפצל את הוצאות המימון באופן יחסי כמפורט לעיל. גישת המערערת של "יחס התמורות המצטבר" נבדלת מגישת המשיב [רשות המיסים] בכך שהיא אינה מייחסת חשיבות לחלוקה לשנות מס, אלא בוחנת את פעילות המימון, רכישת המניות, והדיבידנד – כמכלול באופן מצטבר"⁹⁷. בית המשפט העליון דוחה את טענת הנישומה-המערערת הואיל והיא אינה עולה בקנה אחד עם תפיסת חבות המס על בסיס שנתי.⁹⁸ בית המשפט חוזר על חלוקת המס על פי שנות מס, בקובעו כי –

"למעשה, המערערת מבקשת להתבונן בארבע השנים 2007–2010 ממעוף הציפור, וכמכלול, כך שיותר לה לנכות את הוצאות המימון באופן יחסי מול הצטברות הדיבידנדים שקיבלה יחד עם התמורה ממכירת המניות. גישה כזו מתעלמת מהחלוקה המשורשת לשנות מס נפרדות, כאשר בתום כל שנת מס 'נעל' ההפסד של אותה שנה, והוא יקוזז מול הכנסות עתידיות אך ורק בהתאם לכללי הפקודה."⁹⁹

למרות היצמדותו של בית המשפט לחלוקת השומות לפי שנות מס, הוא מציין כי יש גם היגיון בסטייה משנת המס כדי להשיג מס אמת, אך כדי להשיג "סדר בגבייה", חבות המס מחושבת לפי שנות מס:

"בשולי הדברים אעיר כי אינני מתעלם מכך שיש טעם בגישה לפיה ניתן לפצל באופן יחסי הוצאות מימון בגין הלוואה ששימשה לרכישת מניות, ולייחס אותן לדיבידנד ולמחיר המקורי של המניות, שלא בהכרח לפי שנות המס. בגישה כזו

95 שם, פס' 1–2 לפסק דינו של השופט הנדל. המונח cumulative return (החזר מצטבר או תמורה מצטברת) הוא החזר ההשקעה המצטבר למשקיע בלא קשר לתקופה מסוימת, וזאת להבדיל מ-annualized return, שהוא החזר ההשקעה בתקופה מתחמת של שנה.

96 פרשת ארקין, לעיל ה"ש 6, פס' 2 לפסק דינו של השופט הנדל.

97 שם, פס' 5 לפסק דינו של השופט הנדל.

98 שם.

99 שם.

טמון היגיון של גביית מס אמת. בדומה, אינני מתעלם מכך שיש היגיון בעמדה ההפוכה העומדת על החלוקה לשנות מס. ההיגיון בעמדה זו נשען על מדיניות של סדר בגבייה, דהיינו לאפשר ניכוי הוצאות מסוימות רק בשנת המס בה הוצאו. הוראות שונות בפקודה נסברו סביב מדיניות זו של חלוקה ליחידות של שנת מס, זאת כדי ליצור ודאות ובהירות במלאכת הגבייה.¹⁰⁰

הבה נפשט את השאלה המשפטית שהועלתה בפרשת ארקין לשאלה אם יש להכיר בהוצאה הפירותית שהוצאה בייצור הכנסה לאו דווקא בשנה שבה היא הוצאה, אלא בהתאם לשנים שבהן הופקה ההכנסה (בהנחה שמדובר בהוצאה גבוהה אך שאין בצידה הפסד). רישת סעיף 17 לפקודה אינה מתירה ניכוי כזה, שכן הדרישה היא לניכוי הוצאות שהוצאו בשנת המס הנוכחית. סעיף 17 מכיר בהוצאות שוטפות הנדרשות בשנת המס; אם ההוצאה הנדרשת אמורה לשרת קצת את הנישום גם בשנה העוקבת, אותה תוספת זניחה לא תוכר לצורכי מס. שאלה זו יכולה להתעורר ביחס לכל קשת הנישומים – נישומים חסרי אמצעים ונישומים בעלי אמצעים כאחד. הבה נציג את השאלה המשפטית הזו ביחס לנישום מהסוג הראשון: נניח שאדם אשר עמל קשה כדי להפיק הכנסה מוציא את אחרון חסכוניותו בתקווה ובאמונה שהוא יניב הכנסה, במקום לצרוך מצרכים בסיסיים. מצבו הכלכלי של אותו פרט בכי רע, וההוצאות הגבוהות מבחינתו אינן מייצרות באותה שנה את ההכנסה המיוחלת. עם זאת, התמדתו מביאה לידי כך שבשנה העוקבת הוא אכן מניב הכנסה. מדובר באדם בעל הכנסה נמוכה שעמל קשה למחייתו, ואשר החלוקה הדיכוטומית לשנות מס פוגעת קשה בפרנסתו. מיצוע כלשהו של ההכנסה היה ממתן את התוצאה הקשה של אי-הכרה בהוצאות אשר רלוונטיות גם לשנים הבאות. אכן, ניתן למצוא תימוכין בספרות הזרה – וכן בכמה מחקרים אמפיריים – למיצוע הכנסה, בעיקר של בעלי הכנסות נמוכות¹⁰¹ או של עצמאים שהכנסתם חשופה יותר לתנודתיות.¹⁰² בארצות הברית עניים בעלי הכנסות תנודתיות עלולים לאבד הטבות שהוענקו להם בשנים שבהן הכנסותיהם היו נמוכות.¹⁰³ בארץ, לעומת זאת, נראה

100 שם, פס' 6 לפסק דינו של השופט הנדל (ההדגשה במקור).

101 במחקר אמפירי שנערך בארצות הברית בשנת 2003 נמצא כי הנפגעים המרכזיים מהעדר מיצוע הכנסות הם בעלי הכנסות נמוכות. ראו Batchelder, לעיל ה"ש 43. ביוקן מתנגד לאימוץ גורף של מיצוע הכנסות לנוכח התמקדותו בניתוח שוויון אופקי ובעקרונות נוספים של מדיניות מס טובה, כגון יעילות ופשטות. הוא מטיל ספק בכך שהעדר מיצוע פוגע בשוויון האופקי, וממליץ שרפורמת מס תתבסס על יעילות אנכית, ולא אופקית. מלבד זאת, יש שיקולים נרחבים של יעילות ושל מורכבות השיטה. עם זאת, הוא מאמץ את עמדתה של בצ'לדר לגבי מיצוע הכנסה לבעלי הכנסות נמוכות תנודתיות, אשר נפגעים מאוד מחישוב על בסיס שנתי. ראו Neil H. Buchanan, *The Case Against Income Averaging*, 25 VA. TAX REV. 1151 (2006).

102 מחקר אמפירי קנדי מצא כי מנגנון של מיצוע היה משפיע על נישומים לא מעטים, בעיקר על עצמאים ובעלי הכנסות נמוכות, שהם הקבוצות הפגיעות יותר מהכנסות תנודתיות ובלתי יציבות. ראו Gordon & Wen, לעיל ה"ש 48.

103 ראו Batchelder, לעיל ה"ש 43, בעמ' 405, למשל.

שהבעיה אינה נחלתם של בעלי ההכנסות הנמוכות דווקא, שכן יותר ממחצית הנישומים בישראל בלאו הכי אינם חייבים במס לנוכח נקודות הזיכוי (שחלקם אף אינם מצליחים למצות את כולן).¹⁰⁴

השאלה המשפטית בשיח המיסויי הקיים באשר לניכוי הוצאות, הנעדר מיצוע הכנסה, היא אם ראוי לערבב בין הוצאות פירותיות לבין הוצאות הוניות שהוצאו לייצור הכנסה בטווח הקצר. לצורך זה נתבונן על התרחיש השני, שבו עולה אותה שאלה משפטית אך בהקשר של נישום שהכנסתו לאחר מס בלא מיצוע גבוהה בהרבה מן הממוצע – האם גם פרט זה זכאי למיצוע? התשובה היא חיובית, שכן השוויון נטול מימד של "רחמים", מחד גיסא, אך כמובן גם של הפליה, מאידך גיסא. השוויון הוא עיקרון בסיסי במסגרת מדיניות מס טובה, והוא אמור להתבסס על קנה מידה אובייקטיבי (וכפי שיפורט בהמשך – על פני תקופה רלוונטית ו"אמיתית"). פרשת ארקין שקולה כאן לתרחיש השני. אכן, התעלמות משנת המס והתייחסות לתקופה של כמה שנים, שבמסגרתה ניתן לערבב את ההכנסות וההוצאות על פי מדד כלשהו, היו מובילות לתוצאה טובה יותר, המקדמת את עקרון השוויון בזמן אמת (שיכונה כאן "שוויון אותנטי"). בית המשפט בפרשה זו מדמה את בקשת הנישומה המערערת לבקשה "להתבונן בארבע השנים 2007–2010 ממעוף הציפור".¹⁰⁵ במינוח שלנו, כאשר הנישומה המערערת מבקשת מבית המשפט להביט על ארבע שנות המס במבט כולל, היא מבקשת למעשה למצע את הכנסתה בשנים אלה. אילו היה בית המשפט בפרשת ארקין יכול להפעיל הוראת מיצוע, הוא לא היה נזקק במקרה זה להתלבטות אם יש בכך כדי להבטיח מס אמת אם לאו. בית המשפט לא היה נדרש לערער את עקרון השוויון לטובת השגת ודאות בדיני המס תוך שמירה דוגמטית על שנת המס.

השאלה המשפטית השנייה שהובאה בפתיח של המאמר – הנסבה על קיזוז הפסדים – נדונה בפרשת דמארי והירשזון. בפרשה זו עלתה שאלה עקרונית בדיני המס, שזכתה גם בדיון נוסף. מדובר באיחוד של שני תיקים עם מסכת עובדתית דומה ושאלה משפטית זהה. בתמצית, בכל אחד משני המקרים דובר בעובד אשר מעל בכספי המעסיק, נתפס והועמד לדין פלילי, ולבסוף השיב במסגרת הליך אזרחי את כספי הגנבה. רשות המיסים, בשומות מתוקנות שהוצאו לאחר ההליך הפלילי, ביקשה למסות את כספי הגנבה (אף שהם הושבו) כתוספת הכנסה. ביתר פירוט: בעניינה של דמארי דובר בעובדת בקופת חולים אשר בשנים 2007–2008 מעלה בכספי מעסיקה, יחד עם שותף, בסכום כולל של כשני מיליון ש"ח. העובדת נתפסה והועמדה לדין פלילי, ולפני מתן גזר הדין בשנת 2010, במסגרת תביעה אזרחית שהוגשה נגדה, היא השיבה את כל חלקה בגנבה – כמיליון ש"ח. בהליך הפלילי היא הורשעה, והושת עליה אף מאסר בפועל. באותה שנת מס – שנת 2010 – תיקנה רשות המיסים את שומותיה של העובדת לשנים 2007–2008

104 ראו משרד האוצר – אגף הכלכלן הראשי דר"ח הכנסות המדינה לשנים 2015–2016 פרק 1 – תחולת המס והשפעת המסים על צמצום אי-השוויון בישראל 3 (2018) www.gov.il/BlobFolder/guide/ .state-revenues-report/he/state-revenues-report_2015-2016_Report2015-2016_06.PDF

105 פרשת ארקין, לעיל ה"ש 6, פס' 5 לפסק דינו של השופט הנדל.

הן הוצאו.¹⁰⁸ לפיכך, כדי להתיר הקלת מס כלשהי לנישומים, נדרש בית המשפט העליון לניתוח יצירתי שיאפשר גם תפיסה של כספי ההשבה כהכנסה ממשלח יד (להבדיל מהכנסת עבודה – אף שהגנבה בוצעה בהיותם שכירים) וגם סטייה מההלכה המקובלת והברורה שקיזוז הפסדים הוא רק לשנים הבאות, ולא לאחור.

במשך שנים ארוכות קיזוז הפסדים רק ביחס להכנסות שנוצרו בשנים הבאות, ולא הותר כאמור קיזוז לאחור. סעיף 28(א) מדבר על מה שמכונה "קיזוז הפסדים אופקי", קרי, קיזוז הפסדים רק ביחס להכנסות שהופקו באותה שנת מס שבה נוצרו ההפסדים, ואילו סעיף 28(ב) מתייחס ל"קיזוז הפסדים אנכי", קרי, להעברת "סכום ההפסד שלא קיזוז [בשנה שבה הוא נוצר] לשנים הבאות" (כלשון הסעיף). קיזוז הפסדים לשנים הבאות הוא אחד המקרים שבהם המחוקק סוטה במודע מד' אמותיה של שנה אחת לעבר שנים נוספות (לעיתים מתחמות בזמן ולעיתים לא).¹⁰⁹

קיזוז לאחור אינו מצוין מפורשות בסעיף 28, שכן סעיף קטן א דן כאמור בקיזוז בשנת המס הנוכחית, וסעיף קטן ב מתייחס לקיזוז בשנים העוקבות. ככלל, קיזוז לאחור אינו דרך המלך בדיני המס, ואינו נהוג ברוב מדינות העולם.¹¹⁰ מכאן שפסק הדין של בית המשפט העליון בפרשת **דמארי והירשזון**, שהתיר קיזוז לאחור, נתפס כפסק דין תקדימי עד לדיון הנוסף שנערך בעניינו. מקריאת פסק הדין בערעור נוצר בי הרושם שבית המשפט עשה כל אשר לאל ידו כדי לסייע לנישומים. מדובר אומנם בנישומים שסרחו וגנבו, אך הם השיבו את כספי הגנבה. יתרה מזו, אותם נישומים פרשו לגמלאות, ולא היו צפויות להם הכנסות עתידיות שמהן יוכלו לקזז את ההפסדים בשנים הבאות.¹¹¹ היה ברור אפוא שבלא קיזוז לאחור לא יהיה מזור כלשהו לפגיעה הכלכלית הקשה בנישומים, שכבר אינם צעירים בגילם, שיצאו ממעגל העבודה, ואשר סכום הגנבה כבר אינו בידם. דעת הרוב בערעור לעליון חזרה והדגישה כמה עשרות פעמים כי תוצאה זו, המתירה קיזוז לאחור, מובילה לגביית מס אמת ומונעת עוול לנישום.¹¹² יש לזכור שכבר לפני כחמישים שנה ציין ויתקון כי "הכל מודים, שמותר להעביר הפסד לפנים (או אפילו לאחור)".¹¹³ עם זאת, גם הוא אזכר את הקיזוז לאחור רק בתוך סוגריים.

פסק דין זה, כפי שצוין לעיל, הוא יצירתי, אך אינו נקי מספקות. אחת הביקורות המרכזיות שהיו לי עם קריאת פסק הדין אינה השאלה הכללית של קיזוז הפסדים לאחור,

108 שם, פס' קה-קו לפסק דינו של המשנה לנשיאה רובינשטיין.

109 ראו את הדיון בקיזוז הפסדים לעיל בתת-פרק 1א.

110 מנתוני המאגר של פירמת PWC עולה – כמצוין בדיון נוסף **דמארי והירשזון**, לעיל ה"ש 5, פס' 34 לפסק דינה של הנשיאה נאור – כי רק כעשירית ממדינות העולם מתירות בחקיקה באופן מפורש קיזוז הפסדים לאחור.

111 ראו ערעור אזרחי **דמארי והירשזון**, לעיל ה"ש 4, בפרט פס' קה-קיב לפסק דינו של המשנה לנשיאה רובינשטיין.

112 המונח "מס אמת" מופיע עשרים ושלוש פעמים בערעור אזרחי **דמארי והירשזון** (לרבות בטענות הצדדים); המילה "אמת" בשלל הקשריה – כגון מס אמת, שומת אמת וכיוצא בהם – מופיעה בפסק הדין כארבעים פעמים; והמילה "עוול" מופיעה בו עשר פעמים. ראו שם.

113 ויתקון, לעיל ה"ש 84, בעמ' 180.

אלא קיזוז לאחור דווקא במקרה הנוכחי, לנוכח מעלליהם של הנישומים הפרטניים. יש לא מעט נישומים שעמלו במרץ רב וביושר כל חייהם אך עסקיהם נקלעו לקשיים, והם התעייפו ופרשו לגמלאות יחד עם הפסדים שאבדו לנצח נצחים, והנה פסק דין תקדימי זה ניתן דווקא לטובת נישומים סורחים. במילותיה של הנשיאה נאור בפסק הדין בדיון הנוסף, שהחזיר הלכה ליושנה ולא התיר קיזוז הפסדים לאחור: "להשקפתי לא ניתן ליצור באופן פרשני, יש מאין, כללים חדשים. יתרה מכך, אף אם היה מקום לכך – וכאמור, זו אינה עמדתי – המקרה הנוכחי אינו המקרה המתאים לעשות כן, בשים לב לכלל שלפיו אין ליתן לחוטא לצאת נשכר.¹¹⁴ לא נותר לי אלא להצטרף לסיפת קביעתה: לא ראוי לקבוע תקדים במישור המיסוי דווקא לטובת נישומים הנגועים בפלילים (גם אם יש רציונל לקיזוז הפסדים לאחור). הרי אפשר להביא שלל מקרים שבהם קיזוז לאחור היה מסייע לנישומים ישרי כפיים שלא זכו בו. למשל, נישום עצמאי שלקראת גיל פרישה כשל עסקו בשל שיקולים כלכליים מוטעים, ואולי אפילו בשל נסיבות שאינן תלויות בו (כגון חובות של לקוחותיו). במקרים מעין אלה, שבהם נוצרו לנישום הפסדים כלכליים, שאולי אף גדלו ממנו את כוחותיו להמשיך להפעיל את עסקו, לא התירו רשויות המס ובתי המשפט (עד פרשת דמארי והירשזון) לקזז את ההפסדים לאחור, כך שספק אם שאלה כה עקרונית בדיני המס, המיטיבה עם הנישום, צריכה להינתן בראשונה דווקא לטובתו של נישום סורר. בית המשפט בדיון הנוסף קבע ברוב דעות כי אין לאפשר קיזוז הפסדים לאחור, באשר הוא סוטה מהוראות החוק המפורשות, המתירות קיזוז הפסדים רק קדימה. גם אם נראה שהתוצאה היא בגדר עוול, אין בכך כדי לאפשר פריצה של גבולות החוק.¹¹⁵ בכל מקרה, שופטי הרוב בדיון הנוסף נקטו כאמור, בין היתר, את העמדה שאין זה מוצדק לסטות מההלכה במקרה של גנבה, כדי לא לתת לחוטאים לצאת נשכרים.¹¹⁶

פסק הדין העלה שאלה עקרונית בשיח המיסוי תוך היעזרות בכללי פרשנות ובדיקה אם ההסדר שבסעיף 28 הוא שלילי אם לאו. לצורך הדיון הנוכחי ננסה את השאלה המשפטית בזווית שונה מעט ובהרחבה: האם כדי לחתור לגביית מס אמת יש להתעלם מחישוב המס על פני שנת מס אחת ולהתייחס ל"תקופה" כלשהי בחיי הנישום? בית המשפט העליון במסגרת הערעור משיב לכאורה על שאלה זו בחיוב, אך במסגרת הדיון הנוסף הוא מוכן להתעלם משנת המס הנוכחית רק בהינתן הוראה מפורשות של המחוקק. לנוכח פרשנותו של בית המשפט בדיון הנוסף, ההלכה כיום היא שמותר להתייחס לכמה שנים במאוחד לצורך קיזוז הפסדים עתידי, אך לא כדי לקזז הפסדים לאחור.

אף שפרשת דמארי והירשזון מצביעה על מקרה קיצוני, שבו הנישומים לא נהנו מקיזוז בשל יציאה לגמלאות, המאמר ממליץ על אימוץ הוראת מיצוע הכנסה בחוק. יש לזכור כי הבעיה של אי-יכולת לקזז הפסדים לשנים הבאות יכולה להיווצר גם במקרים

114 דיון נוסף דמארי והירשזון, לעיל ה"ש 5, פס' 49 לפסק דינה של הנשיאה נאור.

115 שם, פס' 40 לפסק דינה של הנשיאה נאור.

116 שם, פס' 42 ו-49 לפסק דינה של הנשיאה נאור.

אחרים, ולא רק במקרי קיצון. למשל, במקרים שבהם ההפסד גבוה ביחס להכנסות הצפויות הבאות, גרירת ההפסד לשנים הבאות תהיה מנותקת ממצבו הכלכלי העכשווי של הנישום. אפשר גם לחשוב על אדם שנאלץ לפרוש פרישה מוקדמת מחיי התעסוקה בשל מחלה (ולאו דווקא גיל פרישה) או על נישום שבחר – בשל הפסדים ומצב כלכלי קשה – להעתיק את מרכז חייו אל מעבר לגבולות המדינה. בלא יכולת קיזוז הפסדים לאחר, נישומים אלה ורבים אחרים עלולים להיפגע כלכלית. אילו אפשר המחוקק מיצוע הכנסה, היה הדבר מייצר את ההוראות הכלליות של סעיף 28, ובפרט את הוויכוח אם קיזוז הפסדים מותר לאחר או רק לפני. לצורך הפשטות נניח לרגע שהמחוקק אימץ את שיטת המיצוע על פני שנים חסומות, שנדונה לעיל בתת-פרק 2. מחד גיסא, מיצוע כזה לא היה מתכחש לכך שיש למסות את הכנסות הגנבה, שכן הכנסה בלתי חוקית ממוסה לפי הדין, ומאידך גיסא, הוא היה מאפשר לנישום ולנישומה שגנבו לקזז את ההפסדים בתקופת השנים החסומות שנבחרו. במקרה כזה גם לא הייתה רשות המיסים נדרשת לטרוח לייחס את ההכנסה בחלקים שווים לכל שנה (ואולי הייתה אף מתבקשת מפורשות לא לעשות כן), והנישומים היו נדרשים לשלם מס על בסיס שנתי (ואולי היו מבקשים פריסת תשלומים, כמקובל בפרקטיקה). עם זאת, בשל חלוף הזמנים הקצר יותר בין אירוע ההשבה לבין אירוע הגנבה, המקרה של דמארי פשוט יותר. במקרה של קביעת תקופה חסומה של חמש שנים, הייתה דמארי יכולה לבקש למצע את ההכנסה משנת 2009 אחורה, דהיינו, חמש שנים שכוללות את ההשבה (קרי, ההפסד) ואת השנים שבהן עבדה עדיין והרוויחה. מיצוע כזה היה משיג את התוצאה שאליה שאף בית המשפט העליון בניסיונו לחתור למס אמת. במקרה של הירשזון הייתה התוצאה טובה אולי קצת פחות, ותלויה יותר בטווח התקופה החסומה, שכן הירשזון היה רוצה להגדיר תקופה ארוכה יותר שתכלול גם את ההשבה (ההפסד) בשנת 2010 וגם את הרווחים שצבר (בגין מעשי הגנבה) בשנים 2000–2005. שיטה על בסיס שנים חסומות הייתה יכולה אם כן לסייע לו רק אם היא הייתה מתפרשת על פני תקופה ארוכה. אלא שבאמצעות מיצוע מסוג אחר, כגון על בסיס שנים "נעות", גם הוא היה יכול בסופו של יום למתן את רוע הגזירה מבחינתו, שכן כל שנה הייתה מובאת בחשבון כמה פעמים וממצעת את ההכנסות הגבוהות שצמחו לו לכאורה בשנים הראשונות ואת ההפסדים שצמחו לו בשנים האחרונות. שיטה מורכבת על בסיס מחזור החיים הייתה אמורה לאיין לחלוטין את הצמיחה הגבוהה בהכנסותיו לנוכח הגנבה.

2. האידיאליזציה של מיצוע הכנסה

(א) כללי

הדיון עד כה תמך באימוץ מנגנון של מיצוע הכנסה שתואר כחזות הכל, כפתרון-העל להשגת מס אמת ולפישוט הוראות הפקודה. אולם בדומה לכל מנגנון משפטי אחר, אין ספק שאין מדובר במנגנון כליל השלמות אשר נעדר פרכות. בתת-פרק זה נבחן את החוזקות והחולשות של מנגנון המיצוע, ונצביע על הרכיבים הדרושים למיצוע הכנסה. אבן הבוחן המרכזית תהיה השוויון בחבות המס.

מס פרוגרסיבי הוא התרגום המעשי של עקרון השוויון לדיני המס. במילים אחרות, מדיניות מס טובה חייבת להבטיח שהמס יהיה שוויוני. לאחר שעקרון השוויון נטמע בשיח המיסוי, והוסכם כי ראוי שהמס יהיה שוויוני, הועלתה השאלה על פי איזה עיקרון ייקבע השוויון. העיקרון המקובל הוא עקרון היכולת לשלם¹¹⁷ – אדם מתבקש לשלם מס לפי יכולתו הכלכלית: ככל שזו גבוהה יותר, הוא ישלם יותר מיסים; ולהפך – ככל שיכולתו הכלכלית נמוכה יותר, הוא ישלם פחות מיסים. נישומים בעלי אותה יכולת כלכלית יחובו בגובה מס זהה.¹¹⁸ השלב הבא הוא הכרעה מהי אמת המידה שמשקפת בצורה נאמנה יותר את יכולתו הכלכלית של הפרט – האם המדד הראוי יותר למדידת היכולת לשלם הוא ההכנסה או הצריכה?¹¹⁹ עקרון היכולת לשלם מבוסס על ההכרה בהקרבה שווה¹²⁰ וכן על ההנחה הכלכלית שהתועלת השולית של אדם מכל תוספת להכנסה פוחתת ככל שההכנסה עולה. ההנחה מאחורי התועלת השולית הפוחתת היא שתשלום מס בגובה של שקל אחד על ידי אדם אמיד אינו שקול לתשלום מס של שקל אחד על ידי אדם עני, הואיל והאחרון מקריב יותר בעבור אותו שקל. המטרה במיסוי היא שהן העשיר והן העני יוותרו על אותה הנאה מהיחידה האחרונה של הכנסתם. מקובל להניח, כאמור, שמטרה זו של הקרבה שוויונית מושגת על ידי מס פרוגרסיבי.

(ב) אורך התקופה למיצו

נקודת המוצא היא שהמיצו דרוש לצורך השגת שוויון, ושוויון מושג על ידי אימוץ עקרון היכולת לשלם. אך גם אם נסכים שהמדד הראוי לבחינתו של עקרון היכולת לשלם הוא ההכנסה, הדיון במאמר מלמד שמס פרוגרסיבי כשלעצמו אינו משיג את השוויון המיוחל. הטעם לכך הוא שהדיון על שוויון צריך לכלול גם את מימד הזמן, וכאשר התקופה שבה הוא נמדד נקבעת בשרירותיות כשנת מס, התוצאה לפעמים אינה שוויונית. המאמר הביא שורה של דוגמאות הממחישות את המקריות שבהיצמדות לשנת המס. הבה נחזור לדוגמה שבפתיח של תת-פרק 2. היכן השוויון בגביית המס אם הכנסתו

117 SMITH, לעיל ה"ש 36, בעמ' 825, התייחס לעקרון היכולת לשלם ולעקרון ההנאה בנשימה אחת, בקובעו: "The subjects of every state ought to contribute towards the support of the government, as nearly as possible, in proportion to their respective *abilities*; that is, in proportion to the revenue which they respectively *enjoy* under the protection of the state" (ההדגשות הוספו).

118 ראו, למשל, LIAM MURPHY & THOMAS NAGEL, THE MYTH OF OWNERSHIP: TAXES AND JUSTICE 20 (2002).

119 קיימת מחלוקת אם ראוי יותר למסות הכנסה או למסות צריכה. לתמיכה במיסוי צריכה ראו, למשל, William D. Andrews, *A Consumption-Type or Cash Flow Personal Income Tax*, 87 HARV. L. REV. 1113 (1974); L. REV. 1113 (1974); לתמיכה במיסוי הכנסה ראו, למשל, Alvin C. Warren, Jr., Comment, *Fairness and a Consumption-Type or Cash Flow Personal Income Tax*, 88 HARV. L. REV. 931 (1975).

120 ג'ון סטיוארט מיל כינה את השוויון ביכולת לשלם "שוויון הקרבה" (equality of sacrifice) – ראו Richard A. Musgrave, *Horizontal Equity, Once More*, 43 NAT'L TAX J. 113, 115 (1990).

השנתית של פרט א קבועה ומסתכמת ב־300 ש"ח כל שנה (וסך הכל 600 ש"ח על פני שנתיים), ואילו ב מרוויח את כל ה־600 בשנה הראשונה אך לא כלום בשנה השנייה, ובכל זאת נטל המס המושת על שניהם אינו זהה? הואיל והמס הפרוגרסיבי מחושב על בסיס שנתי, ראינו כי נטל המס של ב, שהכנסתו אומנם גבוהה בשנה הראשונה אך שאין לו כל הכנסה בשנה השנייה, גבוהה בתקופה הנבחנת מנטל המס של א. תוצאה מטרידה זו היא תולדה של הטלת מס פרוגרסיבי לכל שנה ושנה בנפרד, ודיני המס דהיום אינם נותנים מענה לבעיה זו אלא במקרים ספורים, שחלקם נסקרו לעיל בתת־פרק 2ג, הן בחריגים הקיימים ל"שנת מס". הרעיון הוא שאנשים בעלי יכולת כלכלית שווה ישלמו מס שווה; כלום היכולת הכלכלית של א רב אינה שווה?¹²¹

היכולת הכלכלית של פרטים א רב בדוגמה לעיל זהה, ומיצוע הכנסה על פני תקופה קצרה היה מוביל לתוצאה השוויונית הרצויה. יש לזכור כי רק במקרים ספורים הכנסתו של אדם נפרסת בשוויוניות על פני שנים וחסינה מתנדדות. עם זאת, מובן שדיני המס, כמו כל דין אחר, צריכים עוגן מסוים, גם אם הוא שרירותי. "שנת מס" אכן מהווה מסד משמעותי בחישובי המס, אך הצורך בעיגון אינו יכול לגבור על אחת מאושיות המשפט בכלל ודיני המיסים בפרט – עקרון השוויון.

"שנת מס" היא אמת מידה טכנית מאוד – "עצם העובדה שכדור הארץ סובב סביב השמש במשך שנה אינה מחייבת שגם דיני המס יהיו כפופים למודל זה".¹²² הַחִיָּנָה של דיני המס סביב "שנת מס" היא אומנם שרירותית, אך זוהי כאמור אמת מידה נחוצה כנקודת התייחסות. יתר על כן, אילו נקבעה תקופה של שתי שנות מס או שלוש, ולא שנת מס אחת, גם קביעה זו הייתה מקרית.¹²³ אפשר לומר ששנת מס היא קירוב טוב במקרים רבים, אך שיטה של מיצוע מתקנת את הפגמים ואת ההפרשים הגסים בחישוב ההכנסה כאשר זו אינה משקפת את ערך השוויון בטווח הקצר. שוויון אינו יכול להימדד ב"ריק" או בתקופה שרירותית. שוויון כזה מכונה במאמר שוויון "אקראי". זהו שוויון שנכון לנקודת זמן פרטנית, אשר סטייה קלה ממנה מוליכה לתוצאה שונה. אם שוויון נמדד סתם כך על פני תקופה, הוא מאבד מערכו, והואיל ושוויון בר קיימא צריך להוביל לתוצאה זהה (או לפחות דומה) בין שהוא נמדד על פני תקופה מסוימת ובין שהוא נמדד על פני תקופה ארוכה במעט או קצרה במעט. שוויון אחרון זה מכונה במאמר "שוויון אותנטי", ומערכת המס אמורה לשאוף אליו. לכן, אם מיסוי הכנסה שוויוני יותר ממיסוי

121 בהקשר זה יש לציין כי סטגר טען שהמדדים של תועלת ויכולת הם מעורפלים, וכי יש לאמץ את הרעיון הכלכלי שנישומים בעלי "פוזיציה זהה" ("identically-situated") ישלמו מס שווה. ראו Wilbur A. Steger, *On the Theoretical Equity of an Averaging Concept for Income Tax Purposes*, 13 TAX L. REV. 211 (1958).

122 ראו Jay A. Soled, *A Proposal to Lengthen the Tax Accounting Period*, 14 AM. J. TAX POL'Y 35, 37 (1997).

123 בכך יש משום תשובה לסולד, שממליץ לא על מיצוע הכנסה, אלא על מעבר לחישוב דו־שנתי (שם, בעמ' 36).

צריכה,¹²⁴ מהי התקופה הראויה להפעלת מנגנון המיצוע? האם תקופה קצרה ראויה יותר או שמא ארוכה? ואם מדובר בתקופה ארוכה, האם היא צריכה לשקף את כל מחזור החיים (lifecycle) של הנישום?

כדי להשיב על השאלה האחרונה – אם יש לאמץ תקופה ארוכה להפעלת מנגנון המיצוע – יש להבין תחילה מהו מודל מחזור החיים. מודל זה מבוסס על החלטות של נישומים רציונליים לאורך השנים בנוגע לשאלה כמה לחסוך וכמה לצרוך. ההשערה במודל היא שהפרטים יפרסו את צריכתם באופן שווה על פני השנים, ומקובל להניח שהכנסתם עולה עד גיל מסוים ופוחתת בגיל הפרישה. המודל מניח שפרטים רציונליים יכלכלו את צעדיהם כך שצריכתם תהיה קבועה גם אם הכנסתם נמוכה מהממוצע שלהם וגם אם היא עולה (למשל, על ידי הגדלת החיסכון שלהם בשנים פוריות לטובת שנים שבהן הכנסתם נמוכה יותר או על ידי נטילת הלוואות בתחילת דרכם התעסוקתית, בשנים שבהן הכנסותיהם נמוכות).¹²⁵ הכשלים של מודל זה ברורים: ראשית, המודל טומן בחובו לא מעט משתנים לא ודאיים, דוגמת תוחלת חיים, הכנסות צפויות (לרבות רכוש) ושינויים כלכליים; ושנית, הוא מניח פרטים רציונליים ומתעלם מניתוחי הכלכלה ההתנהגותית.

שאלת הטווח הראוי קשורה בטבורה גם לשאלה בסיסית אחרת בדיני המס – שאוזכרה בקצרה לעיל – והיא כיצד ראוי למדוד את היכולת לשלם.¹²⁶ האם הצריכה היא המדד הראוי ביותר או שמא ההכנסה? מיל, למשל, טען כי הצריכה הפרטית משקפת נאמנה את היכולת לשלם, וכי היא למעשה הלקיחה האמיתית מהמשאבים המוגבלים.¹²⁷ יתרה מזו, צריכה של פרט רציונלי היא קירוב טוב יותר להכנסה הקבועה שלו מאשר הכנסתו הנוכחית,¹²⁸ שכן הצריכה העכשווית מסתמכת על זרם התקבולים העתידי הצפוי. היה נהוג לטעון כי מלומדים התומכים במס צריכה נוטים לאמץ את מחזור החיים כמדד ראוי לבדיקת היכולת הכלכלית של הפרט, ולא תקופה קצרה של שנה אחת.¹²⁹ עם זאת, ויקרי, שהציע מנגנון של מיצוע המבוסס על מחזור החיים של הפרט, הציג מנגנון של מיצוע הכנסה דווקא (להבדיל מצריכה).¹³⁰ נראה שהתשתית

124 המאמר אינו מתיימר להכריע במחלוקת ארוכת הימים בין התומכים במיסוי הכנסה לבין התומכים במיסוי צריכה.

125 מודל זה פותח על ידי פרנקו מודליאני יחד עם ברומברג: Franco Modigliani & Richard Brumberg, *Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data*, in 6 THE COLLECTED PAPERS OF FRANCO MODIGLIANI 3 (2005) (originally published in 1954) ALAN J. AUERBACH & LAURENCE J. RAO – ראו KOTLIKOFF, DYNAMIC FISCAL POLICY 10 (1987).

126 ראו לעיל את הדיון סביב ה"ש 119.

127 James M. Bickley, *Value-Added Tax: A New U.S. Revenue Source?*, in TAXATION: 21ST CENTURY ISSUES AND CHALLENGES 139, 146 (Terrance B. Caldwell ed., 2008).

128 ש.ם.

129 ש.ם.

130 להרחבה על שיטתו של ויקרי ראו לעיל הדיון סביב ה"ש 35.

הנורמטיבית לשיח של מודל ההכנסה מודל הצריכה ולשיח של מיצוע ההכנסה היא דומה, שכן בכל המודלים הללו מניחים שווקים משוכללים ושקנים רציונליים הנוטלים החלטות רציונליות על בסיס מידע רלוונטי "בתוך תקופה" כבסיס להערכת הרווחה של הנישום.¹³¹ בלא מידע זה קשה למצע את התקבולים הנכנסים והיוצאים במשך כל תקופת החיים. אולם יש כאמור מי שהרחיב את היריעה של ויקרי לא להכנסה, אלא לצריכה, בטענה שמיצוע הכנסה מתמקד בשוויון אופקי, בעוד ראוי להתמקד במרוב (מקסום) הרווחה החברתית (שמשקפת גם בצריכה של הפרט).¹³²

המאמר הנוכחי מתמקד, עם זאת, בהכנסה ובמיצוע הכנסה, ולא בצריכה, ודוגל בשיטת מיצוע המתייחסת לפרק זמן קצר יחסית, אם כי ארוך יותר מ'ד' אמותיה של שנה, כדי לחתור להשגת שוויון אותנטי. אכן, מיצוע המתפרש על פני תקופה ארוכה עשוי לשקף שוויון אופקי אך רק ברמה התיאורטית, שכן הוא תלוי בשורה ארוכה של הנחות והתאמות. שיטתו של ויקרי, הממצעת את ההכנסה של הפרט במשך חייו, נתפסת כשיטה מסורבלת שקשה ליישום.¹³³ כדי לפשט אותה הוצע כאמור מנגנון של מס אחיד למרבית האוכלוסייה של משלמי המיסים,¹³⁴ אלא ששיטה זו מערערת על פניה את הפרוגרסיביות ואת מימד השוויון. יתרה מזו, שיטות המתבססות על מודל של מחזור החיים מניחות שהנישומים הם אנשים רציונליים המחליטים החלטות מדעת למרוב תועלתם. אולם המציאות מגלה לא פעם שציבור הנישומים-הצרכנים, כמו הציבור בכללותו, אינו מתנהל תמיד כמו השחקן הנאוקלסי הרציונלי, אלא לוקה בהטיות

131 ראו Daniel Shaviro, *Beyond the Pro-Consumption Tax Consensus*, 60 STAN. L. REV. 745 (2007). לדעת שוירור, הואיל ושלוש ההנחות הללו אינן מתגשמות במציאות, מיצוע הכנסה אינו יכול לשקף לחלוטין מדיניות מס אידיאלית. אף על פי כן, לדעתו, יש מקרים שבהם מיצוע הכנסה הוא מנגנון מיטבי הן משיקולי יעילות והן משיקולי שוויון (אך לא בנוגע לפורשים לגמלאות, אשר זוכים בהטבות מס אחרות, המייתרות לגישתו את המיצוע). מחקר של פנל וסטריק בוחן באופן אנליטי את האינטראקציה בין דיני המס לבין מנגנון מבוסס גיל, ובעיקר איך לחלק את חבות המס של הנישום תוך הבאה בחשבון של גילו ומחזור החיים. ראו Lee Anne Fennell & Kirk J. Stark, *Taxation Over Time*, 59 TAX L. REV. 1 (2005). אולם ראו את מחקרם של מינץ ווילסון, המאמינים כי תוכנית של מיצוע הכנסה תסייע דווקא לפורשים לגמלאות, הואיל והיא מדמה את שיטת מס ההכנסה למנגנון של מיסוי צריכה: Jack M. Mintz & Thomas A. Wilson, *Reform: Proposals for Replenishing Retirement Savings*, 6(9) SPP RES. PAPERS 1 (2013).

132 מכאן שאי-אפשר להניח שהצריכה של פרטים לאורך מחזור החיים היא זהה. ניתוח על בסיס מרוב רווחה חברתית המביא בחשבון גם את הצריכה מלמד שמיצוע יכול להשיג תוצאה יעילה ולהגדיל את הרווחה אם יהיה אפשר להניע את הצריכה לתקופות שבהן התועלת השולית עולה. ראו Jeffrey B. Liebman, *Should Taxes Be Based on Lifetime Income? Vickrey Taxation Revisited* (Feb. 27, 2003) (unpublished manuscript).

133 לדיון במורכבותו של מנגנון המיצוע של ויקרי ראו, למשל, Buchanan, לעיל ה"ש 101, בעמ' 1206.

134 לפי ויקרי, כ-90% מכלל משלמי המיסים האמריקנים ישלמו מס אחיד, המכונה על ידיו "normal tax", שיישאר קבוע במשך הזמן, והשאר, בעלי ההכנסות הגבוהות יותר, ישלמו מס פרוגרסיבי נוסף. המס הנוסף יחזור במידת הצורך לנישום אם בשנים עוקבות תירשם ירידה בהכנסותיו. לעבודתו של ויקרי ראו לעיל ה"ש 35; Buchanan, שם, בעמ' 1159-1160 ו-1170.

קוגניטיביות.¹³⁵ ניתוח התנהגותי מלמד שנישומים-צרכנים נוטים לחשיבה אינטואיטיבית, ומפעילים היריסטיקות שונות ומגוונות הגורמות להטיה בשיפוטם. בשל הטיות אלה הנישומים-הצרכנים פועלים לעיתים בשווקים באופן שונה מהצרכן הרציונלי. לכן, גם מטעם זה, ספק אם מנגנון של מיצוע על פני כל תקופת חיי הנישום, המניח שחקנים רציונליים, הוא מדויק ומשקף נאמנה בפועל את ערך השוויון. מכאן שתקופת מיצוע קצרה ראויה יותר מתקופת מיצוע ארוכה, בוודאי מכזו המתפרשת על פני כל חיי הנישום, וזאת משורה של טעמים. ראשית, הואיל ונישומים, כמו כל פרט אחר, אינם רציונליים, כאמור, סביר להניח שהם לא יכלכלו את צעדיהם בהתאם לתיאוריית מחזור החיים, ולא יפרסו את הכנסתם באופן שיעלה בקנה אחד עם צריכה שקולה לאורך השנים. הזיקה בין הכנסה לבין צריכה של נישום לא רציונלי נלמדת יותר בתקופה קצרה יותר. תיאוריית מחזור החיים צופה שגם אם נישום מרוויח מעט בכמה שנים והרבה בשנים הבאות, צריכתו תהיה שווה על פני כל השנים, קרי, בשנים שהוא ירוויח מעט הוא ילווה על חשבון התקופה העתידית, ואילו בשנים שבהן הוא ירוויח הרבה הוא יצרוך ויבזבז הרבה פחות מיכולתו הכלכלית. אולם נראה שהמציאות טופחת לא פעם על פניו של מודל זה. שנית, מיצוע על פני תקופה ארוכה, ובמיוחד כזה הצופה פני עתיד, טומן בחובו שורה של משתנים לא ודאיים, מצריך היוון וחשוף בעצמו לאי-דיוקים, ולכן מיצוע על פני תקופה קצרה יותר נוטה פחות לאי-דיוקים גם מבחינה תחשיבית.¹³⁶ שלישית, מחקרים מלמדים כי תנודתיות בהכנסות היא בדרך כלל לתקופה קצרה,¹³⁷ ולכן יש לפעול למציאת פתרון נקודתי, ולא יומרני – כזה המתפרש על פני כל חיי הנישום. לכן מיצוע הכנסה (או צריכה) על פני תקופה קצרה יותר מגלם טוב יותר את יכולתו הכלכלית של הנישום, ומתקרב לשוויון (אותנטי) בזמן אמת.

המאמר דוגל אם כן באימוץ שיטה של מיצוע הכנסה על פני תקופה קצרה יותר, אם כי כזו החורגת משנת מס אחת. במסגרת המאמר הנוכחי אשאיר את ההכרעה לגבי התקופה המדויקת המומלצת למחקר אמפירי. כמו כן לא אחרוך במסגרת זו איזו שיטת

135 לניתוח הכלכלה ההתנהגותית הקלסי ראו, למשל, JUDGMENT UNDER UNCERTAINTY: HEURISTICS AND BIASES (Daniel Kahneman, Paul Slovic & Amos Tversky eds., 1982); דניאל כהנמן ואח' רציונליות, הוגנות, אושר – מבחר מאמרים (מיה בר-הלל עורכת, ענבל שגיב ומרים קראוס מתרגמים, 2005); אבי שמחון "פרק א: הקדמה כללית" הגישה הכלכלית למשפט 39 (אוריאל פרוקצ'יה עורך, 2012).

Shaviro, לעיל ה"ש 131, טוען כי הואיל וההנחות שבבסיס מנגנון המיצוע מתערערות במציאות, מיצוע בין תקופות עשוי להיות בלתי רצוי. עם זאת, יש לזכור שהוא מתייחס למיצוע המתפרש על פני מחזור חייו של הנישום.

136 עם זאת, נבקש להסב את תשומת הלב שהתוספת השולית באי-הדיוק הכרוכה בהיוון פוחתת ככל שמדובר במעבר משנה מאוחרת יותר לזו העוקבת. כך, למשל, במעבר מתקופת מיצוע של שנתיים לזו של שלוש, התוספת השולית של אי-הדיוק עולה על זו הכרוכה במעבר מתקופת מיצוע של שש שנים לתקופת מיצוע של שבע שנים.

Batchelder, לעיל ה"ש 43, בעמ' 423.

מיצוע עדיפה.¹³⁸ הגישה שהמאמר נוקט היא מתונה יותר – כל שיטת מיצוע עדיפה על חקיקת מס הנעדרת מיצוע, אך קיימים קריטריונים הכרחיים שיש לאמץ במנגנון של מיצוע הכנסה. המאמר מצביע על קריטריונים מועדפים בשיטת המיצוע, ויוצר כבר עתה כי שיטה המבוססת על שנים "נעות" קוסמת יותר מאשר שיטת מיצוע על פני שנים חסומות, הואיל וזו האחרונה עלולה ליפול בהסתברות גבוהה יותר לרשת השרירותיות.¹³⁹ נסביר את הטענה האחרונה באמצעות דוגמה. נניח פרט שיש לו הכנסה קבועה על פני השנים, למעט בשנים השלישית והרביעית, שבהן הכנסתו צונחת לאפס. מיסוי רגיל, הנשען על שנת מס אחת, היה גורם לחבות מס גבוהה יותר בשנתיים הראשונות (וכן מהשנה החמישית ואילך) ולחבות אפסית בשנים השלישית והרביעית. אילו אומצה שיטת מיצוע הכנסה (אוטומטית – שתידון להלן) על פני שנתיים, כששנים שלוש וארבע היו נתפסות כמקטע אחד, לא הייתה שיטת המיצוע מסייעת לנישום. אכן, יש לזכור שכל מיצוע שיוצע ילקה גם הוא – בדומה ל"שנת מס" – במידה מסוימת של שרירותיות. לעומת זאת, שיטת מיצוע המבוססת על שנים "נעות" הייתה ממצעת את ההכנסה של השנה השלישית עם ההכנסות של השנים הקודמות, אחר כך את ההכנסה של הרביעית עם אלה של השנים הקודמות וחוזר חלילה. שיטה כזו הייתה מצליחה למתן את שיעורי המס הגבוהים יותר של השנתיים הראשונות במסגרת השנים השלישית והרביעית, כאשר הכנסתו של הנישום צנחה. שיטה זו הייתה מונעת את השרירותיות הגלומה בקיומה של מחיצה מדומה בין השנים, ומאפשרת "נזילות" של ההכנסות בין השנים.

גילוי נאות מחייב להביא לתודעת הקורא שייתכן שמנגנון של מיצוע על פני תקופה קצרה של שנים חסומות לא היה מצליח למתן את חבות המס של נישומים כדמארי והירשזון אם חלפו שנים רבות בין קבלת ההכנסות מהגנבה לבין ההשבה בפועל, ואם בתקופת ההשבה הם לא נהנו מהכנסות נוספות. ככל שהקפיצה בתקבולים הנכנסים או היוצאים גבוהה יותר, תקופת מיצוע קצרה יותר מסייעת פחות בהפחתת המס אצל הנישומים. בכל מקרה, בפעילותם של דמארי ושל הירשזון יש דופי מוסרי, והתנדודתיות בהכנסה והמרחק הרב בין ההכנסה לבין ה"הוצאה" הם תולדה של התנהלותם הקלוקלת. עם זאת, אפשר להצביע על מקרה הפוך שבו נישומים סובלים מגירעון תקציבי בשל חוב כדין שאינו מושב להם. הנישומים תובעים את החייבים, וכעבור שנים מספר הם זוכים בפסק הדין, וחובם, שמקורו בשנים עברו, נפרע. גם כאן – מקרה האנטיתזה של פרשת דמארי והירשזון – תקופת מיצוע קצרה עלולה לא לסייע לנישומים. עם זאת, כל שיטת מיצוע, היא אורכה אשר יהא, תקדם ותקרב אותנו במקרים רבים לערך השוויון, ותצליח להעביר קמעה את רוע הגזרה, גם מבחינתם של נישומים דוגמת אלה האחרונים, כמו גם דמארי והירשזון.

138 לעיון בחלופות המיצוע ראו לעיל תת־פרק א2.

139 עם זאת, נראה שגם בשיטה המבוססת על שנים "נעות" יש לחסום את התנועה אחורה, כדי שהמיצוע לא יהיה בלתי תלוי לחלוטין בהכנסה הנוכחית.

(ג) מיצוע לכלל הנישומים

לאחר שהמלצנו על אימוץ מנגנון של מיצוע לתקופה קצרה המביא בחשבון כל שנה לפחות פעם אחת נוספת, אנחנו נדרשים להכרעה הבאה: האם יש להציע מיצוע לכל הנישומים, בדומה לשיטות שהיו נהוגות בעבר (אך כבר לא כיום) בארצות הברית ובקנדה (ראו את הדיון לעיל בפרק ב), או שמא יש לאמץ מנגנון מיצוע נקודתי יותר לבעלי הכנסה תנודתית באופייה?

הטענה הראשונה היא שלכאורה יש להעניק מיצוע הכנסה רק לנישומים שעיסוקם הייחודי חושף אותם להכנסה תנודתית. עם קטגוריה זו אפשר למנות נישומים כגון חקלאים, אשר רגישים יותר לשנות בצורת, ואומנים, אשר מדלגים מפרויקט אומנותי אחד לאחר ולכן אין להם משכורת קבועה. הוראות מיצוע פרטניות מקובלות במדינות שונות בעולם, כגון אנגליה, אירלנד, אוסטרליה, ארצות הברית וכמה מדינות נוספות (ראו את הדיון לעיל בפרק ב). הוראת מיצוע פרטנית יש בה כדי לסייע לקבוצה מסוימת אשר על פניו נראה שאכן זקוקה למיצוע הכנסתה. יש לזכור שגם הוראות המיצוע הקיימות הן מוגבלות ומסויגות בדרך כלל. למשל, בבריטניה נעשה מיצוע להכנסותיהם של בעלי המקצועות המיוחדים רק אם רווחיהם בין השנים פחתו בכמה עשרות אחוזים לפחות.¹⁴⁰

טענה שנייה, והפוכה, גורסת כי אנו עדים לתופעה של תנודתיות עובדים במגזרים רבים, ולכן תנודתיות בהכנסה אינה ייחודית לענף זה או אחר. במה דברים אמורים? בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה של תנודתיות של עובדים. אנשי הדור הקודם היו נאמנים למעסיק אחד, ויצאו לפנסיה לאחר עשרות שנות עבודה תחתיו. המציאות בשוק העבודה העכשווי שונה, שכן עובדים נוהגים להחליף מקומות עבודה. מעברים ממקום עבודה אחד למשנהו (גם אם אינם כפויים) עלולים להיות כרוכים בויתור על הכנסה לפרק זמן מסוים, ומכאן שכל נישום עלול להיות חשוף להכנסה תנודתית. המסקנה העולה מכך היא שאין שונות רלוונטית¹⁴¹ בין קבוצת הנישומים אשר מטבע עיסוקם חשופים להכנסה משתנה לבין כל יתר הנישומים, אשר לנוכח מאפייני השוק העכשוויים עשויים להחליף מקום עבודה ולהיחשף להכנסה תנודתית. במציאות כזו, הוראת מיצוע הפתוחה לקבוצה אחת של נישומים ולא לאחרת היא בגדר הפליה ולכן יש לבטלה. מכאן עולה כי הבררה היא בין מתן מיצוע לכלל הנישומים לבין שלילת המיצוע מאותן קבוצות של נישומים אשר זוכות כיום במיצוע הכנסה בכמה מן השיטות. המאמר דוגל בחלופה הראשונה, שכן מיצוע הכנסה מצליח במקרים רבים להשיג מס אמת מקום שמיסוי על בסיס שנה קלנדרית כושל לא פעם.

שוויון בדיני המס מחייב אם כן שהמיצוע יוצע לכלל הנישומים, גם אם יש בכך כדי להכביד לכאורה על מערכת המס. בכל המדינות שנסקרו ברשימה זו אין כיום הוראת מיצוע הפתוחה לכלל הנישומים, וכאשר הייתה הוראה כזו – למשל, בארצות הברית

140 ס' 223(3)(a) לחוק המס האנגלי.

141 על שונות רלוונטית ראו, למשל, את דבריו של השופט מצא בבג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הביטחון,

פ"ד מט(4) 94, 109–110 (1995).

ובקנדה – היא הייתה כפופה לתנאי סף שחסמו את השימוש במיצוע על ידי כלל האוכלוסייה. יש לזכור שלא רק עניים חשופים לתנודתיות בהכנסות,¹⁴² אלא גם נישומים אמידים, הואיל וההכנסה דומה לסולם – זו עולה וזו יורדת. נראה שאם יש תמיכה כלשהי במיצוע, היא מתייחסת בעיקר למי שנמצא בתחתית סולם ההכנסות.¹⁴³ אבל גם אם מחקרים אמפיריים ספורים מצביעים על כך שהנפגעים המרכזיים מהעדר מיצוע הם עניים או שיש מדינות שמעניקות מיצוע רק לבעלי מקצוע מסוימים אשר מטבע עבודתם רגישים יותר לתנודתיות בהכנסה, אין בכך כדי להצדיק הפליה נגד נישום יחיד שבמקרה סובל גם הוא מתנודתיות בהכנסה, בין אם יכולתו הכלכלית גבוהה ובין אם לאו. פסקי הדין שנבחנו במאמר זה אינם עוסקים במקרה הטריטוריאלי, ומלמדים כי המיצוע דרוש לשם השגת שוויון לא רק למעוטי יכולת, אלא גם לנישומים העוסקים בפעילות כלכלית מקיפה ומתגמלת יותר. אין ספק שמיצוע היה משקף את היכולת הכלכלית האמיתית של הנישומים בפרשת **דמארי והירשזון**, אשר בסופו של דבר לא נהנו מכספי הגנבה (יש לזכור שהשאלה בפסקי הדין בחנה את הפן האזרחי של המיסוי לאחר שבמישור הפלילי כבר הורשעו הנישומים). מס פרוגרסיבי חותר להשגת מיסוי שוויוני בין העני לבין העשיר, ואין לפגוע בעשיר פעמיים בשל העדר מיצוע. יתר על כן, בפרשת **דמארי והירשזון** לא דובר בנישומים עשירים באמת, אלא בנישומים עשירים "על הנייר" בלבד. בשנות הגנבה הם אומנם התעשרו בסכום הגנבה, אך בשנת ההרשעה הם השיבו את כספי הגנבה, וכפי הנראה הוציאו הוצאות נוספות השלובות בהליכים המשפטיים. מכאן שלאחר ההשבה כבר לא דובר בנישומים אמידים. בכל מקרה, עקרון השוויון אינו אמור להפלות בין עשיר לבין עני. משפט אחרון זה נגוע כמעט באוקסימורון. השוויון האנכי מורה שהעשיר ישלם בכל מקרה יותר מיסים מכוח העיקרון, אך אין להפלותו ביחס לנישום עשיר אחר שהכנסתו אינה תנודתית. על עקרון השוויון האופקי יש לשמור ולשמר ביחס לכולם – בין עניים ובין עשירים, בין יחידים ובין קבוצה גדולה ומייצגת של נישומים. לכן ההמלצה היא מיצוע הכנסה לכלל הנישומים, בלא קשר לעיסוקם ולגובה הכנסתם.

(ד) מנגנון מיצוע אוטומטי

רכיב נוסף הנדרש במנגנון המיצוע המוצע הוא שהשיטה תהיה אוטומטית, ולא מתוך בחירה. בכל המדינות שנסקרו המכירות בהוראת מיצוע פרטנית לבעלי משלח יד מסוים (ראו לעיל בסיפת פרק ב), הנישום הוא שיכול ליזום ולבקש את הליך המיצוע. הדעת נותנת כי נישום שיוכל לבחור אם לנקוט מיצוע אם לאו יבחר במיצוע רק כאשר הוא יפחית את חבות המס שלו, ולא כאשר הוא יגדיל אותה. המאמר אינו מצדד בהפעלת מנגנון חד-סטרי הפועל רק לקולא, ולא לחומרא. במילים אחרות, שוויון לפני החוק משמעו לא רק הקלה על מי שנפגע, אלא גם הכבדה על מי שנהנה במקרה מהליך מיסוי

142 בנוגע להמלצות למיצוע לבעלי הכנסות נמוכות ראו לעיל הדין סביב ובה"ש 101.

143 בעניין זה ראו את מחקרה האמפירי של Batchelder, לעיל ה"ש 43, משנת 2003; ואת המחקר הקנדי של Gordon & Wen, לעיל ה"ש 48.

לקוי שאינו חותר לשוויון האותנטי. מטרת המיצוע אינה להעשיר את קופת המדינה, אך גם לא לגרוע ממנה. מיצוע אוטומטי ישיג את השוויון מבלי לבכר העשרה או דלדול של אוצר המדינה.

טעם נוסף להעדפת מנגנון מיצוע אוטומטי הוא כדי לסייע דווקא לנישומים המוחלשים יותר בחברה. הואיל והציבור בכללותו אינו בקי במנגנוני המס ובהוראות החוק המסדירות אותם, הוראה אופציונלית, הדורשת מן האזרח לפעול במעשה כדי לממש את זכותו, עלולה למנוע ממנו את קבלת ההטבה שהוא זכאי לה על פי חוק.¹⁴⁴ לעומת זאת, נישומים בעלי אמצעים, שבכוחם להיעזר במומחי מס, דוגמת רואי חשבון ויועצי מס, יממשו את ההטבה ובכך יפלו לטובה. העלות הכרוכה במודעות להוראות המיצוע ובמימושן עלולה למנוע מחלק ניכר מציבור הנישומים, ובפרט ממעוטי היכולת שביניהם, את האפשרות לזכות במיצוע הכנסה, שיש בכוחו להפחית את חבות המס שלהם. מכאן שהוראת מיצוע שנועדה להשיג שוויון בין נישומים עלולה דווקא להעמיק בפועל את הפערים בגביית המס אם היא לא תהיה אוטומטית.

הביקורת המרכזית שעשויה להישמע נגד אימוץ מיצוע הכנסה אוטומטי לכלל הנישומים הוא סרבול המערכת. אכן, הוראת מיצוע כזו אינה מפשטת את המערכת, ועלולה להכביד על רשות המיסים. חישוב המס לא על בסיס שנתי עלול, למשל, לטשטש את ההבחנה הטבעית בשיח המיסוי בין הון לבין פירות, ולערער מתן הטבות שניתנו לנישום על חישוב שנתי. אכן, מדובר במהמורות מיסוייות, אבל אם מורכבות זו דרושה להשגת שוויון אותנטי, נראה שבאיזון בין שוויון לבין הכבדה על הרשות המנהלית יד הראשון על העליונה. יתרה מזו, הואיל והדרישה היא למיצוע תקופתי, ולא על פני שנים רבות, מראש עסקינן בשיטה פשוטה יותר, אשר אינה כרוכה בהיוון מכביד ואינה חשופה לאי-דיוקים – למשל, בגין אינפלציה. ובכלל, טיעון בדבר פשטות השיטה מתערער בעידן של תוכנות מס דיגיטליות ותקשורת ממוחשבת בין רשות המיסים לבין הנישומים.¹⁴⁵ לאחר שהכנסות הנישומים מוזנות למערכת, חישוב מחדש של ההכנסה תחת הגדרות המיצוע יכול להיעשות בלחיצת כפתור.

(ה) סיכום היסודות הבסיסיים של שיטת המיצוע ומילת סיכום

שלושה יסודות עומדים אם כן בבסיס המיצוע המוצע: ראשית, מיצוע ההכנסה ייושם על פני תקופה קצרה של שנים (ויביא בחשבון כל שנה יותר מפעם אחת); שנית, המיצוע יהיה פתוח לכל הנישומים; ושלישית, המיצוע ייעשה באופן אוטומטי, ולא מתוך בחירה. אלה הצירים המרכזיים שעליהם יש להשתית מיצוע הכנסה.

144 תרחיש זה אירע, למשל, בנוגע למענק העבודה, שהתברר כי חלק ניכר מהעובדים שהיו זכאים לו לא הגישו בקשת זכאות – ראו, למשל, בנק ישראל **מס הכנסה שלילי – תוצאות השנה הראשונה ליישום החוק** 55–56 (2010) www.boi.org.il/deptdata/neumim/neum358h.pdf.

145 יש לזכור שגם בעבר – ואפילו לפני כמאה שנים, בעידן הלא ממוחשב – היו מדינות שדבקו במיצוע הכנסה אוטומטי לכלל הנישומים. ראו את הדיון לעיל סביב ה"ש 59 על חוקי המס במדינת ויסקונסין שבארצות הברית.

יש עם זאת שאלות רבות שטרם זכו במענה, ואשר יש להתייחס אליהן אם וכאשר יאומץ מנגנון מיצוע. למשל, האם נקודות זיכוי יינתנו על בסיס שנתי או בהתאם להכנסה ממוצעת? והאם ההכנסה תטמון בחובה רק הכנסות פירותיות או שמא גם הכנסות הוניות, הזוכות כיום בשיעורי מס מופחתים?¹⁴⁶ המאמר אינו מציע כאמור הסדר פרטני שעל המחוקק לאמץ, אלא מבקש רק להעלות את מנגנון המיצוע לסדר היום הציבורי. למרות התמיכה של מאמר זה במיצוע הכנסה, מנגנון המיצוע אינו פתרון קסם לכל עוול שעלול להיגרם לנישומים בשל השרירותיות שבדיני המס. אין ספק שמנגנון זה, בדומה לכל מנגנון משפטי, אינו נטול פגמים, ואינו בגדר התשובה המוחלטת להשגת מס אמת. עם זאת, הכרה במנגנון מיצוע כלשהו עדיפה על השיטה הקזואיסטית דהיום, שבמסגרתה התעלמות משנת מס אחת מותרת במקרים נקודתיים, ולא במקרים אחרים. כמו כן, תוצר לוואי של קליטת הוראת מיצוע לחקיקה הישראלית יהיה פישוט של הוראות הפקודה. כל שיטת מיצוע תמתן את הקביעה השרירותית שכל שנת מס עומדת בפני עצמה. "שנת מס" הייתה ועודנה נחוצה במידת מה לצורך קו התחלה וקנה מידה, אך אם ברצוננו לגונן על השוויון האוטנטי, היא בשום אופן אינה יכולה לשמש קו הסיום.

סוף דבר

מיצוע הכנסה זר לשיטות משפט רבות, ונראה שהוא אף הצליח לחמוק מתודעתו של המחוקק הישראלי ומהשיח הישראלי, וחבל. מהסקירה ההשוואתית עולה כי מיצוע הכנסה קיים בכמה דינים לבעלי משלח יד פרטניים החשופים לתנודתיות בהכנסה. עם זאת, הוראת מיצוע הפתוחה לכלל הנישומים אינה קיימת כיום בשיטות המשפט האנגלו-אמריקניות, אף שיש בכוחה להחיל שוויון המשקף בצורה נאמנה את יכולתו הכלכלית של הנישום בזמן אמת.

כנקודת מוצא למאמר נבחרו שני פסקי דין הנעדרים לכאורה מכנה משותף – פסק הדין בפרשת ארקין ופסק הדין בפרשת דמארי והירשזון – כדי להמחיש את חשיבות המיצוע במיוחד במקרים פתלתולים. למרות השוני בשיח המיסוי בין שני פסקי הדין הללו, אשר הראשון מביניהם עוסק בניכוי הוצאות מימון ואילו השני בקיזוז הפסדים, הם חולקים מכנה משותף: הכרעת בית המשפט אינה נקייה מספקות, והיא תולדה של היצמדות לשנת המס.

הישענות דוגמטית על שנת מס היא בעייתית, ועלולה לפגוע בגביית מס אמת. החוק אומנם מכיר בחריגים ספורדיים אשר סוטים משנת המס ומצליחים למתן באותם מקרים את הפגיעה בנישומים, אך אין בחריגים אלה כדי להציג משנה סדורה. שיטת מס כמו זו הישראלית, אשר נשענת על שנת מס ומכירה בחריגים לה, היא שיטה קזואיסטית,

146 ראו את ההתייחסות הקצרה לניכוי הוצאות הוניות ופירותיות לעיל אחרי ה"ש 52 ואחרי ה"ש 104.

ולמרבה הצער – מפלה. באמצעות יישום החריגים היא מצליחה אולי לתקן כמה עיוותים, אך לא בשיטתיות. במקרים רבים נוספים כמו השניים שהוצגו אין בחוק מענה, ובתי המשפט נדרשים לא פעם ליצירתיות על מנת לפסוק לאורו של עקרון השוויון. כדי לפתור את השרירותיות הגלומה בשנת מס, המאמר מציע לאמץ שיטה של מיצוע הכנסה, ומצביע על כמה מאפיינים חיוניים שראוי שיהיו לה: המיצוע יחושב על פני תקופה קצרה (להבדיל מתקופה ארוכה, ובמיוחד כזו המתפרשת על כל חיי הנישום), יביא בחשבון כל שנה יותר מפעם אחת, ויוקנה לכל הנישומים באופן אוטומטי. הוראת מיצוע שתתנה אותו ביוזמה של נישומים תפעל רק לקולא בגביית המס, והמאמר אינו מצדד באימוץ מנגנון הפועל רק לקולא, ולא לחומרא. גם אם נראה על פניו שאין שיטת מיצוע מושלמת, אין ללמוד מכך שיש לזנוח את המיצוע עוד לפני שהוא הוצג בדין הישראלי. עדיף לאמץ מנגנון מיצוע הכנסה כלשהו מאשר לוותר על שירותיו כליל, הואיל ושנת מס היא מדד אקראי הגורם לסטייה מגביית מס אמת, ומימד הזמן רלוונטי לבחינתו של השוויון. מיצוע הכנסה יכול לקדם את השוויון האוטנטי – את השוויון המשתקף על פני תקופה מייצגת, ולא אקראית.

הוראת מיצוע על פני תקופה קצרה הייתה מייצגת את הדילמה שעיימה התחבט בית המשפט בפרשת ארקין, והייתה לפחות ממתנת את חבות המס הגבוהה של הנישומים בפרשת דמארי והירשזון, וכך בית המשפט שלערעור לא היה נאלץ לפנות לאקרובטיקה משפטית יצירתית כדי לחתור כלשונו לשומת אמת. נראה שהגיעה העת שהמחוקק הישראלי יבחן את האפשרות לצרף לשורותיו הוראת מיצוע, שיהיה בה כדי לחתור לשוויון בזמן אמת ואף לחסוך התדיינויות משפטיות בבתי המשפט (אף שהן מעניינות כשלעצמן). הודות לרומאים חיינו נסבים על שנה קלנדרית בת שלוש מאות שישים וחמישה ימים, אך לפחות בדיני המס לא ראוי תמיד לדבוק בה כאורים ותומים.